

קמיקר: כד יי אלף

כג ואתחנן אליהו בעת ההוא כג וציתי קדם יי בעדא ההיא

לקט בהיר

רשי

מז) כנראה דעת רבינו (והוא דעת חז"ל בספרי) ג' לשונות בענין זה, א' חנס, ב' חן וחסד, ג' תמינה, במיבת חנס המ"ם נוסף ויכול לבוא בנו"ן על משקל ריק ריקס ריקן, ולפי"ו התי"ו שבמיבת ואתחנן שימוש הוא על משקל תתפעל (רא"ם - לברוש), וא"כ אין פירושו ואתפלל ואינו אחד מעשרה לשונות של תפלה, אלא פירושו ואתחנן ואשאל (שאלתי) מתנת חנס: יד) ר"ל שום מין זכות ענמם, אפילו זכות אבות וכדומה לזה אינם מוכירים כשמתפללים על ענמם

(כג) ואתחנן. אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנס^{טז} אף על פי שיש להם ללדיקים לתלות במעשיהם העובדים אין מבקשים מאת המקום^{טז} אלא מתנת חנס (ספרי) (לפי שאמר לו (שמות י"ג י"ט) וחנותי את אשר אחון^{יז}) אמר לו בלשון ואתחנן (תנח"י) דבר אחר זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה^{יט} (תנח"י) כדאיתא בספרי: **בעת ההוא**. לאחר

(משא"כ שאר תפלות משה רבע"ה שהיו על ישראל), ויותר מזה שאפילו סתם אינם מתפללים אלא אומרים בפירוש שאין להם זכות ענמן ועומדים כעני בפתח ומבקשים מתנת חנס, וכל זאת מתמת ענותותן היחירה ושפלות ענמן בעיני ענמן, או אפשר שאין כדאי להם לנכות מעט מוכיחיהם הצפון להם כנגד כל חיי עוה"ו, לזה אין מתפללים סתם שאם יש להם זכות מוטב ואם לאו יהיה מתנת חנס, אלא שואלים דוקא מתנת חנס (נח"י), עוד יש לומר כוונת רבינו, שיש להם במה לתלות זה דעת המון עם, אבל הם אין מבקשין לפי שהם יודעים האמת שאין בשר ודם המגיע לו, כי אם לדקת מה תתן לו, ושכר מזה מזה, וכל מה שעושה לענמו הוא עושה, וזה מיושב משה רבינו אשר כלתה נפשו שיענהו הקב"ה למה לא שאל בשביל מעשיו או מעשה אבותיו אחר שראה שלא קבל מתנת חנס (קב"ל): יח) בדפוס הראשון גם בכתבי יד העתיקים נשמט מאמר זה, גם המזרחי נראה שלא היה לפניו גירסא זו (וכן בספרי ליחא והוא מן התנחומא), וכיון שלא לגרסה, כי שם בפי חשא נראה מן הכתוב ומן דברי חז"ל שאינו מלשון חנס אלא מלשון חן וחסד ורחמים, והוא ענין אהבה וחיבה, כלומר ותנותי אתן לו חן שימצא חן בעיני למי שארצה לחון, אבל אין הכרח ויכול להיות גם שם מלשון חנס, ואם גרסין לה יהיה פירושו, כי מנין עלה בדעת משה לשאול מתנת חנס הלא אין בשר ודם שיתן מתנת חנס, ומה טענתו ולמה יתן לו מה שאינו מגיע, לזה אמר לפי שאמר לו ותנותי וגו' (ג"א): יט) ואלו הן: נעקה, שועה, נאקה, רנה, פגיעה, נפול (ואתנפל), פולל (תפלה), עמירה, חילוי (ויחל), חנון (תמינה), וחז"ל בספרי הביאו ראיה מן הכתובים על כולן, ולפי"ו תי"ו של ואתחנן יסוד

אור החיים

כג. ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. לריך לדעת אומרו בעת ההיא^א, ורבותיו ז"ל אמרו (ספרי) כשראה שפול סיחן ועוג לפניו וכו', לדבריהם חוזר למה שלפניו^ב שהיא מלחמת סיחן ועוג, ולפי זה טעם המאמר לומר שזולת מה שהיה בעת ההיא^א לא הייתי מתפלל כי הגזירה כבר נגזרה, ונראה לומר בהעיר עוד אמרו לאמר^ד, ורבותיו ז"ל דרשו (שם) שאמר משה לה' השיבני על דברי אס אני נכנס לארץ, וזה דרך דרש, אכן פירוש אומרו בעת ההיא הוא זמן שנשבע ה' על דור המדבר שלא יראו את הארץ שאמר צפרשה

אור בהיר

א) אינו ידוע על איזה עת הוא חוזר ובכלל מה נפקא מינה באיזה עת. ב) פי' סוף פרשת דברים. ג) שחשנתי שהומר נדרי. ד) למי יאמר ה'. ה) קודם שהתחילו למות מתי מדבר.

שכנשתי ארץ סיחן הנדר: לאמר. זה משה לפני המקום תעשה את שאלתי ל בדיו^{כב} (שם): אתה שנינו נוסחאות * מחמשה.

ארנס והנחילום לבני ג אומר זאת להשיע שז היו לפניו, א' הגזירה והשבעה שנשבע הקב אצל אחר שהסכים הק מקצתו הותר כולו, אז הירדן, על כן ואתחנן והאמת היה שבין הגוי (ג"א): כא) ואלו שיפקוד הקב"ה מנהיו מקומות, אחד בפי' ואי גואלס, והשני בפי' שבו הודיעני אם אפול ביד והשיבו על שאלותיו עו הספרים, אבל אם נדי שהכוונה בו שמרע"ה בכל זאת ואינו חולק, מלהתפלל וליך לדרכי עוד, או שאין אתה עו בקשה רק שאלה (ג"א) מקום שאמר ה' זו מו

על ענמו להחיר לפניו לבטל גם על מדין נדר שהותר כ והוא אומרו לאמר הנאמרים אלא לאו בחכמה כי יותר יה להחיר שבעת הג'

ואתחנן אל ה' דבר ה' לאמר - צוכים אגסי אקרוב אלקים

קְמִימָר: כִּד יי אֱלֹהִים אֶת שְׂרִיתָא לְאמֶר: כִּד אֲדַנִּי יְהוָה אֶתָּה תְּחַלּוֹת

לקט בהיר

רש"י

הוא, ויכול ליפול ממנו כמו תי"ו של תפלה כלומר אינו שימוש, ומכל מקום ענינו ופירושו "הפלת" התפלה, ויאמר בשעת צרה או חולי הנריך רפואה וכדומה לזה, משא"כ תפלה יאמר גם על הקרבת התועלת או על התמדת הטובה שלא יפסקו (לבוש): (ב) כלומר שייך על דסמוך ליה על סוף פרשת דברים שסיפר מלחמת סיתן ועוג שירשו את ארצם והגמילום לבני גד וראובן (ולא על ואת יהושע וימי כי פשוט הוא שלא נהיה רק אחר שקדם תפלתו), ואמר, שהכחוש אומר ואת להשמיע שדוקא בעת ההוא ולא בשעת הגזירה, ולמה, שחשבתי שהותר הנדר (רא"ם), וביתר ביאור, כי ב' דברים היו לפניו, (א) הגזירה אשר נגזר עליו בעבור עון ופגם אשר לא קדשתי אומי שלא להביא את ישראל לארץ ירושתם, (ב) הנדר והשבויה ששבע הקב"ה כביכול, וכדי שלא ירבה בתפלה, א"כ היאך יעלה על הדעת לבטל הגזירה אם הוא בנדר ושבויה, אבל אחר שהסכים הקב"ה לנחל את ארץ סיתן ועוג לבני גד וראובן נמצא ממילא שנתבטל השבויה למפרע, שנדר שהותר מקלתו הותר כולו, אבל אין זה אומר שנמחל לו עונו, ויש יוסף לאל איום לקיים גזירתו שלא יעבור לארץ הטובה שבעבר הירדן, על כן ואתחנן לבטל גם הגזירה בתשובה ותחנונים (ולזה לא אמר רבינו דמייתי שנתבטל גזירתי או שנמחל עוני), והאמת היה שבין הגזירה ובין הנדר היו על הארץ אשר "נשבעתי" להאבות ולא היה ארץ סיתן ועוג בכלל ולא הותר מקלתו (ג"א): (בא) ואלו הן: אחד כשהתפלל על מרים דכתיב (במד' י"ב י"ג) ויעקב משה אל ה' לאמר, השני כשהתפלל שיפקוד הקב"ה מנהיג אחריו דכתיב (שם כ"ז ט"ו) וידבר משה אל ה' לאמר, והשלישי כאן, ובספרי כאן מנו חז"ל עוד ב' מקומות, אחד צפ' וארא (ו' י"ב) וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני וגו' ואני ערל שפתיים, ששאל משה הודיעני אם אתה גואלם, והשני צפ' בשלח (י"ג ג') וילמא שם העם למים וגו' ויעקב משה אל ה' לאמר וגו' עוד מעט וסקלוני ששאל משה הודיעני אם אפול בידם אם לאו, וצפ' פנחס שם בספרי ר' אלעזר בן עזריה אומר ד' מקומות בקש משה לפני הקב"ה והשיבו על שאלותיו ע"ל (ועיין שם בפירושינו למה השמיט את התמישי), ויש על זה תירוטים שונים, גם יש שרצו לשבש כל הספרים, אבל אם נדייק בדברי חז"ל ובדברי רבינו אין עוד קושיא, רבותינו דייקו ודרשו בכל המקומות יתור תיבת לאמר שהכוונה בו שמרע"ה שאל ואזה לשמוע תשובה על שאלותיו ובקשותיו והקב"ה נענה לו והשיבו לו בכל פעם, ורש"י מודה בכל זאת ואינו חולק, אך אמר עוד דבר בענין זה שבג' פעמים הללו אמר משה איני "מניחך" וגו' פי' אין אני מניח מלהתפלל ולינך לדרכי בתקוה שבדאי תשמע תפלתי, אלא אחפלל עד שתאמר לי תשובה אם כבר נתקבל תפלתי ואיני נריך עוד, או שאין אתה עתיד לקבלו ולא יועיל, וזאת לא שייך רק בג' מקומות הללו, משא"כ צפ' וארא וצפ' בשלח שלא היתה בקשה רק שאלה (ג"א): (בב) ידוע הוא שרוב דברי רבינו בסדר במדבר דברים נובעים מן הספרי, וז"ל: ה' אלהים כל מקום שנאמר ה' זו מדת רחמים שנאמר (שמות ל"ד) ה' אל רחום וחנון, כל מקום שנאמר אלהים זו מדת הדין שנאמר (שם

שכבשתי ארץ סיתן ועוג) (ספרי) דמייתי שמה הותר הנדר: ולא אמר. זה אחד משלשה* מקומות" שאלמר משה לפני המקום איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה את שאלתי אם לאו (ס): (כד) אדני ה'. רחום בדין" (ס): (ס): אתה החלות להראות את עבדך. שינוי נוסחאות - מחמשה.

אור החיים

מבית שבעת גזירת ישראל שבהם בעלי העון, וכל דברי משה יגידו נדקת ה' עשה, עוד נתכוון לדייק ד' תנאים הנריכים לקבלת תפלה, א' שיחפלל כעני הדופק על הפתח כדרך אומרו (משלי י"ח) תחנונים ידבר רש, ב' שיבקש ממקור הרחמים, ג' זמן התפלה כדרך אומרו (תהלים ס"ט) ואני תפלתי לך ה' עת רצון, ד' שתהיה תפלתו מפורשת ולא תהיה

אור בהיר

(1) משון המרגלים.

א תהיא

ון מחנת לתלות המקום" ה"ג י"ט זמן תנח"ו) תפלה י"ט לאחר

ירוש שאין עמנו, או להם זכות לתלות זה לו, ושכר זאל בשביל קיים נשמת יי שם צפ' מר וחנותי ה פירושו, ינו מגיעו, של, פלול מתן יסוד

ירכ כמו גם, צעת השבויה (ס) לשון המאמר אלא על עין ממנו וא פירוש א, והגם עלמו ולא שהתפלל

צמי שהותר

לְאַחֲזָאָה יְתַּ עֲבָדְךָ יְתַּ רְבוּתְךָ לְהִרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גְּדֻלָּתְךָ וְאֶת־

יְתַּ יְדְךָ תִּקְפָּתָא דִּי אֲתָּ הוּא

רש"י

לקט בדיר

כ"צ) עד האלהים יצא דבר שניהם עכ"ל, הרי שהעמידו חז"ל כל דבריהם אלו על שם אחד שהוא שם הוי"ה ז"ה אשר אינו מנוקד כאן כרגיל שב"א חול"ם קמ"ך אלא סגול"ל חול"ם חירי"ק שהקרי אינו כמו שאר שם הוי"ה שאנו קוראים אדני אלא אנו קוראים אותו אלהים שהוא דין ודיין ומשפט, הרי זה אומר רחום אלה ומתנהג במדת רחמים כשאתה יושב לדון ולשפוט את עולמך (והוא כענין הגדיקים

פחה, להיות עומד ומתפלל) אף על פי שנגזרה גזירה, אמר לו ממך למדתי שאמרת* לי (שמות ל"ב י) ועתה הניחה לי, וכי חופס הייתי בך, אלא לפתוח פתח שבי (היה) תלוי (הדבר) להתפלל עליהם, כמו כן הייתי סבור לעשות עכשיו (שם): את גדלך. זו מדת עובדך (ד), וכן הוא אומר (במד' י"ד י"ג) ועתה יגדל שנינו נוסחאות - אתה אמרת.

מהפכין מדת הדין לרחמים - ב"ב), ורצינו שהביא ז' השמות לדיבור המתחיל, משום שרצונו להראות הכרחו להביא דרוש זה, כי למה להקדים למשה ז' שמות, בשלמא שם אדני שפיר לומר אלה אדני מורי ויוצרי החלות להראות וגו', אבל שם הוי"ה בניקוד זה ודאי שהכוונה בו כמו שאמרנו, וזוהי סלקה טענת הרמב"ן ז"ל עיי"ש (רא"ם - אודה"ח), גם יש לומר כפי דעת הרמב"ן ז"ל ששם אדני דין מלשון אדנות ורצונות ואעפ"כ אינו מהופך שפירוש דברי רבינו רחום בדין (אדני) כשאתה יושב בדין (הוי"ה) אלה ממתקו ברחמים (רא"ם): (בג) רצונו לומר לא היה עולה על דעתי להרהיב עוז להתפלל נגד גזירתך, שהלא בטל רצונך מפני רצונו, אלא שפתח זה אלה שפתח לי בזה שנתת לפני סיתן ועוג, ולמדתי זאת שהוא פתח ממעשה שאחר העגל, ששם ודאי שפתח היה שאל"כ וכי תפוס הייתי בך, וגם העויל תפלתי ותבטל אז הגזירה הרי שפתח היה, והטעם, שרצונך כביכול שניך יצטלו גזירתך, כמו כן חשבתי עכשיו (ד"ד), ומביא דברי רז"ל אלו קודם לפשוטו, כי קרוב הוא מאוד לפשוטו ומתאים ומונה ככתוב יפה, כי לפי פשוטו מה זה התחלה, ומה טעם זו עושה על בקשתו, אדרבה אם כבר נתחמד להראות לו מלחמת סיתן ועוג זו היה נותנת שדי לו בזה, גם אינו מיושב שפיר לפי"ז מה שמפליג כל כך במעשה הנלחון של סיתן ועוג (מ"ל): (בד) ר"ל, בזה שפתחת לי פתח הראית גודל מדת טובך לסלוח על פשעי בני אדם,

אור החיים

התחלה פתח בשעה שנכנסתי לנחלות בני גד ובני ראובן ע"כ, קשה בשלמא טענת התחלה וגם טענת אלה פתחת לי להתפלל הם דברי טעם לתפלה אבל טענת פתח ההתרה מה ראיה מביא ממה שהתיר לו שזועתו יתרו שאני שזועת יתרו שיהיה לה פתח וישנה בהתרה, והפתח הוא שצא אליו דבר מלך שלטון ללכת בשליחותו ואין לך פתח גדול מזה"ש), מה שאין כן שזועתו יתברך אין לודק בה פתח שכל הפתחים גלוי ולפיו לפניו והוא מגיד מראשית אחרית"ש), ויתבאר על פי מה שכתב רמב"ם בפרק ו' מהלכות שזועות וז"ל מי שנשבע ולא ניחם וצא לקיים שזועתו אם ראו ז"ד שהתיר שזועה זו מקיום מצוה"כ) או שלום בין אדם לחבירו וכו' בית

לזכות כפי הדין הוכרח לשחק מדת הרחמים כי מי זה יצטדק לפני מלך עולם בטוען ונטען וכתיב (תהלים קמ"ג) כי לא ידק לפניך כל חי, לזה מתק הדין במדת הרחמים: אתה החילות וגו'. חיבת החילות פירשו ז"ל בספרי בשלשה דרכים, לשון התחלה, ולשון תפלה על דרך אומרו (מלאכי א') חלו נא פני אל, ולשון התרה"ש), וז"ל ספרי אלה החילות אלה התרה נדרי בשעה שאמרת לי (שמות ג' י) הולא את עמי וגו' ואמרת לי כך נשבעתי ליתרו וגו', דבר אחר אלה פתחת לי פתח להתפלל שאמרת לי (ט' י"ד) הרף ממני וגומר וכי תפוס הייתי בך וכו', וכפי זה מפרש החילות לשון תפלה"ש), דבר אחר

אור בדיר

„עד“ (בז) מלשון לא יחל דברו. (יז) ויהיה פי' אלה החילות אלה עשית שאתפלל בעגל וזוהי לימדת אחי שיש בה בתפלה לבטל גזירה. (יח) שאם היה יודע זאת ודאי שלא היה נשבע. (יט) ואין דבר חדש יכול לנא באמצע שיתחרט כביכול. (כ) פי' שזועתו מנעו מלקיים חיבה מצוה.

יְדֵךְ תְּחַזְקֶנָּה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ
 אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיךָ וּכְגִבּוֹרֹתֶיךָ:
 כה אַעֲבֹרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ

אֲדַהָּא דְשִׁכְנַתְךָ בְּשָׁמַיָא מַלְעָא
 וְשָׁלִיט בְּאָרְעָא וְלִית דִּיעֲבֹד
 כְּעֹבְדֶיךָ וּכְגִבּוֹרֹתֶיךָ: כה אַעֲבֹר
 כְּעֹ וְאֶחְזִי יַת אֶרְעָא טַבְתָּא דִּי

לקט בהיר

רש"י

נא כח ה' (סג): ואת ידך. זו ימינך שהיא פשוטה לכל צחי עולם (לקבל שנים) (ספרי פנחס): החזקה. שאתה כוצב ברחמים^(כ) את מדת הדין בחזקה* (סג): אשר מי אל וגו'. איך דומה למלך צער ודס שיש לו יועלן וסנקתדרין*^(כ) הממחין בידו כשרולא לעשות* חסד ולעבור על מדותיו (אבל) אתה אין מי שימחה* בידך חס תמחול לי ותבעל גזירתך (סג), ולפי פשוטו אתה החלות להרחות את עבדך מלחמת סיחן ועוג כדכתיב (ב' ל"א) ראה החלתי חת לפניך^(כ) הרחי מלחמת ל"א מלכים: (כה) אעברה נא. אין שיעוי נוסחאות: החזקה. יוקוסטרין. לנמול. ימחה.

(ארה"ח), או כמו שפירש רש"י שם על כפיית שרו של מעלה עיי"ש:

אור החיים

דין נושאים ומתנים עמו עד שיתנחם וכו' ומחירים לו ע"כ, ומשמע שהגם שאין פתח זו אללו פתח אף על פי כן מתחכמין עליו להתחרט, והוא מה שנתכוין משה בטענתו לפני ה' אתה החילות שהוא החיר לו שזועתו כשנשבע ליתרו הגם שלא היה חפץ להתיר והראיה ששבעה ימים ה' אמר לו (שמות ג' י') לכה ואשלחך אל פרעה והוא לא היה רולה מאיזה טעם שיהיה ונשא ונתן ה' עמו עד שנתרצה לדבר מלוא והלך והתיר נדרו וכמו כן יתיר ה' שזועת גזירת משה, והגם שאין כאן פתח יש כאן דבר מלוא להרחותו את הארץ הטובה כאומרו אעברה נא וראחא וגו', ואם תאמר מה דמיון דין שכתב רמב"ם לשאלת משה כי דין רמב"ם המחיר הוא המקיים המלוא^(כ) ולזה מחירין לו אבל מה שלפנינו ה' נשבע ובהחרתו משה הוא שעושה מלוא הליכת הארץ, לזה דקדק משה בדבריו ואמר את עבדך^(כ) וידוע כי מה שקנה עבד קנה רבו:

כה. אעברה נא וראחא וגו'. כריך לדעת כוונת אומרו נא^(כ), גם למה הולרך לומר וראחא וגו' הלא כשיעבור הענין מעלמו מוצן שיראה וכו', ואולי שנתכוון להשיב תשובה על הדברים המוועים ביאתו לארץ כאומרם ז"ל שהם צ', א' לפי שהגיע זמנו של יהושע למלוך (תנחומא) ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא, צ' שפכה הקצ"ה שעתידין ישראל לחטוא וילטרך להשליך חמתו עליהם וחשב ה' למשכן בשצילם הצית המקודש כרמוז חציבת משכן משכן כאומרם ז"ל (שמו"ר פנ"א)^(כ), וצוה יש תקוה לתכלית טוב לישראל וכמאמרם ז"ל (מדרש תהלים ע"ט) צפסוק מזמור לאסף אלהים צאו גוים וגו' מזמור קינה מצעי ליה אלא שהשליך חמתו על עמים ואצנים ולא השליכה על ישראל וכו' ע"כ, ואם היה משה צונה בית המקדש אמרו ז"ל (סוטה ע'). שלא היתה אומה ולשון שולטת בו וזה יסוד צפסוק

אור בהיר

כא) פי' הוא שנשבע הוא שמתירים לו והוא המקיים את המלוא. (בב) ולא אמר אתה החילות להרחות לי. (בג) הלא כל הענין נקשה ולמה ליינו עוד בלשון נקשה, ועוד היל"ל נא אעברה וגו'. (כד) שנתמשכן בעונותיהם וכו'.

בעברא דין ובית מקדש

נח"כ חלא ל ירושלים^(כ) (שמלכן עונו)

מפני שהוא צמ הקודש צין שא המשובחים שני

חמתו עליה. דברים צפסו משה בדברי המלכות שאי אעברה כדר וכנגד מיחוש המקדש לפדי חלא לראות ל לומר תיבת נ כדי להשיג לעבור כל עוי ימיו, ולמה ש זמן הגזירה לעבור בזמן השכיל שנתכ היתה שימות שיהיו כולם שימותו מיתה (צמד"ר פי"ו) הוא משה עו רמזה צפסו

כה) פירוש חיי קודם ס' שנה אל גם מדוייק חיצת

הטובה אשר בעבר הירדן הנהר הטוב
הנה והלבנון: ויתעבר יהנה בי →

בעברא דירדנא טורא טבא הדין
ובית מקדשא: כי ונהו רנו מן

רש"י

לקט בהיר

נא^{כח} אלא לשון בקשה (סס): הנהר הטוב הזה. זו ירושלים^{כט} (סס): והלבנון. זה בית המקדש^ל (אונק), (שמלצן עונותיהם של ישראל) (ספרי): (כו) ויתעבר מפני שהוא במקום גבוה והרים סביב לה (מ"ל), ואמר הנה "הטוב" פי' הר המרום והמעולה מכל הרים זו ירושלים עיר הקודש בין שר עיריות (ג"א): (ל) לפי שהמשיל את עיר ירושלים להר הטוב והקודש, א"כ הלבנון פי' יער ואילנות המשוחים שחוכו הוא בית המקדש מקום המקודש ביותר ללצן עונותיהם של ישראל (ג"א), גם רמז נאה לנן לפי

אור החיים

משה ידע הדברים כי גלה ה' סודו אל עבדו נאמן ביתו שיצא זמן אחר שיעבור את הירדן אל הארץ וגומר, לזה דקדק בחפלתו כי מה ששאל הוא שיעבור עתה, והוא אומר אעברה נא בזמן זה. עוד נראה לפרש אומר אעברה נא, שנחווין להשיב גם על טעם הבא בדבריכם ז"ל (רצה) למה מה משה בחולה לארץ שהוא משום מחי מדבר להביאם לעולם הבא משל וכו' יעש"ד, לזה אמר אעברה פירוש דרך העברה^{כח} לא להשחקע רק אעברה ברגלי וכשיגיע הזמן שיאמר לו ה' קרבו ימין למוח יצא אל המקום אשר יאמר ה' אליו. עוד נחווין בלשון אעברה על דרך אומרים ז"ל (כחצות קי"א). כל ההולך ד' אמות בארץ ישראל יש לו חלק לעולם הבא, לז"א לו אעברה נא פירוש עתה בחיים לתועלת נפשי לתענוג המקוה שהוא עולם הבא: **אשר** בעבר הירדן. הולרך לומר כנ"ס לפי שיש ארץ טובה שהיא ארץ העלוונה כדרך אומר (תהלים קט"ז) אחהלך לפני ה' בארצות החיים^ל, והולרך לפרט הנהר הטוב והלבנון לדבריכם ז"ל שאמרו (סופר י"ד) שכוונת משה היא לקיים מצות הנוהגות בארץ, לזה פרט כל המקומות לומר שחפץ הוא לקיים כל המצות

אור בהיר

כד) פירוש מיקף ומיד עוד קודם נעבור את הירדן. (כו) הגם שלא יאריך ה' קינו. (כז) ולא בארץ ישראל, ולא בכרת שהוא קודם ס' שנה אלא מיתה בידי שמים, וגם לא ישארו במדבר בלא מנהיגם משה, וא"כ אי אפשר לקיים הגזירה וממילא יבטל. (כח) גם מדויק חיצת נא פי' עתה לפי שעה. (כט) הגם שידוע על חיזה ארץ טובה כוונתו. (ל) וכומו שאמרנו בפ"י חיצת לאמר

מלעלא
דועבר
אעבר
תא די

פשוטה
וחזקה.
חזקה*
שר ודם
בשרולה
אין מי
וך (סס),
מלחמת
בפניך^כ
א. אין

לדעת
למה
הענין
להשיב
אומרים
למלך
כמלא
לחטוא
למשכן
משכן
תקוה
תהלים
יס וגו'
תו על
כ, ואם
זכ ע'.
לשפוך

הלא כל

למענכם ולא שמע אלי ויאמר יהוה אלי רב-לך אל-תוסף דבר אלי עוד

קדם יי עלי בדיבון ויא קביל מני ואמר יי לי סני לך לא תוסף למלא קדמי עוד בפתגמא

לקט בהיר

רש"י

שמלצין: לא) מלשון עברה' חזעס (רא"ם), ומה שאמר "נתמלא" חימה, לפרש משקל הטיבה שהוא מלשון נתפעל, שאין פירושו רגז על אחרים אלא נחרגו בעלמו ונתמלא רוגז וחימה (ג"א), וכל זאת להסביר לנו כפי אזוינו שיכול לשמוע, ודברה מורה כלשון בני אדם, ובכל מקום כזה מתקן אותו האונקלוס ואומר והוה רגז מן קדם ה': (לב) ר"ל אין זה כמו שאר למענכם שצנכותו שפירושו כדי שיהיה לכם לטובה ויהיה נעשה רצונכם, כגון (ישעי' ל"ז ל"ה) וגנתי על עיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי, או כגד את אביך וגו' למען יאריכוני ימין, אלא פירושו בשביל מעשיכם הרעים, ודומה לו (ברא' י"ח י"ט) כי ידעמיו למען אשר יאיה, אהבתיו בשביל שיזוה (רא"ם), גם אין פירושו בשביל כבודכם בשביל שפגמתי בכבודכם ואמרתי שמוע נא המורים, וע"ז מביא ראה מתהלים שישראל היו המקליפים ולא משה (ולא כש"ח) (ג"א): (לג) הגם שלדקו צטענתם וצתלונתם וכמו שהעיד הכתוב ולא היה מים לעדה, מפני שאין אדם נחפס על זערו, אבל סוף כל סוף הם היו הגרמא, וגם על זה מביא ראה מדוד שקרא

אור החיים

הנוהגות בכל המקומות. עוד נחכס משה לומר כדברים האלה לבל יהיה מקום לה' לומר שיראה משם את הארץ ולא יטרך לעבור, לזה פרע את כל המקומות שאין מלאות לראות כל זה מרחוק אם לא יעבור:

בו. ויתעבר ה' וגו' ולא שמע וגו'. כפל לומר

ויתעבר ולא שמע, גם הפסוק צחיצח למענכם בין מאמר ויתעבר למאמר ולא שמע שהיל"ל ויתעבר ה' כי ולא שמע אלי למענכם, גם אמר תיבת למענכם אחר שכבר אמר למעלה (א' ל"ז) גם כי התאנק ה' בגללכם, יתבאר על פי מה שפירשנו צמה שאמר בעת ההיא לאמר שנחכוון להחפלה על עצמו וגם על ישראל, לזה כנגד מה שנתכוון בחפלתו על ישראל אמר ויתעבר ה' כי למענכם פירוש למען מה שנוגע לכם, וכנגד מה שהחפלה על עצמו אמר ולא שמע אלי פירוש למה שנוגע לי, וצוה לא אמר לשון עברה כי שאלת משה על עצמו היא שאלת חכם צטענה הכשמעת כמו שכחצנו למעלה מה שאין כן ישראל שהניפו את ה' ונתחייבו כלייה צ"מ לזה אמר ויתעבר, או ירנה על

אור בהיר

שחפלתו הימה מפורשת. לא) כלומר רב מה שיש לך.

קדוין: בו סק קריי עיניך למערכ וקדומא וקמדינן ארי לא תעבר י

קשה ל"י והתלמיד נ דבר אחר רב לך ו הלפון (לך) (ספרי: ו) ואראה את הארץ ג שגאמר (ל"ד ה) וירנ

(רא"ם), ומכל מקום לבדו לא די שרחוק (מ"ל): (לה) כן פ טעמן בחאותך לעבור להכין כבר מוכן ושמו בעיניך, לזה אמר שהכ נתון לך ועוד צמדה יו שבו, אני מראה לך אז גשמי, אני מראה לך

לעשות, והוא אומר המלצה לך היא ואו מעשה אשר יעשו בדבר זה. עוד נת טענת העברה נא מהמלכות משום נ פירוש הגדולה והו כל זמן שאתה צו לתלמידך בחיים ח אין מלכות נוגעת ולדרך זה מאמר מיוחדת, עוד נרי לגופא, ואומר אל

לב) וכן בדק הקודם ל בדבר בשביל דבר, כלומר רשאי לראות היל"ל או

בְּדַבַּר הַזֶּה יִבֹּן עֲלֶיךָ | רֵאשׁ הַפְּסָנָה וְשֵׂא
עֵינֶיךָ יִמָּה וְצַפְנָה וְתִימָנָה וּמִזְרָחָה
וְרֵאָה בְּעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן

הָרִין: כו סק קריש רמחא וזקוף
עיניך קמערבא וקצפונא
וקדרומא וקמדינקחא וחזו בעיניך
ארי קא תעבר ית ירדנא הרין:

לקט בהיר

רש"י

קשה ל^י והתלמיד כמה סרבן (מפליג ל^ה) (סוטה י"ג),
דבר אחר רב לך הרבה מזה שמור לך ל^י רב טוב
הלפון (לך) (ספרי: כז) וראה בעיניך. בקשת ממני
ואראה את הארץ הטובה ל^י אני מראה לך את כולה
שנאמר (ל"ד ה) ויראהו ה' את כל הארץ (ספרי פנחס):
(רא"ם), ומכל מקום מיותר הוא, שהיה די במה שאמר אח"כ אל תוסף דבר אלי, לזה הביא גם הד"א (ג"א), ודרך הב' לדו לא די שרחוק הוא מכת המשך הכתובים שאמר ויתעבר ה' בי ואינו מתאים על זה לומר יש לך רב טוב לפון (מ"ל: לז) כן פירש רש"י שם בסוטה על חיבת סרבן, פי מפליג יותר מדאי ומלער בזה את רבו: לו) פי כלום טעמך בתאומך לעבור כדי לזכות בגופך מנות ומעשים טובים להכין לעולם הנצחי, אין אתה צריך לך שיותר מזה שאתה יכול להכין כבר מוכן ושמור ולפון לך (ודלא כש"ח): לז) משום דקשה לרבינו הכפל, שכבר אמר ושא עיניך ולמה עוד וראה בעיניך, לזה אמר שהכוונה שהגם שיקר שאלתך היה לעבור שמה, אבל זכר בשאלתך גם פרט „ואראה" את הארץ, פרט זה נתון לך ועוד במדה יותר ממה ששאלת, שהלא פרטת והדגשת שרצונך לראות ההר הטוב שבארץ וזהר עלמנו מקום המקודש שבו, אני מראה לך את כולה (רא"ם), עוד יש להעמיס בדברי רבינו, בקשת ממני וראה את הארץ הטובה דהיינו ראייה גשמיית, אני מראה לך את „כולה" ראייה רוחנית כל המאורעות עד שיחיו המתים, שנאמר ויראהו ה' את „כל" הארץ

אור החיים

לעשות, והוא אומרו רב לך פירוש הרבנות של קיום המצוה לך היא ואם כן יש לך חלק עם כל אחד בכל מעשה אשר יעשו שם ואשר על כן אל תוסף דבר בדבר זה. עוד נתכוון במאמר רב לך להשיב על טענת אעברה נח שפירשנו שרצה לומר שיעצירהו מהמלכות משום מלכות יבושע, לזה אמר רב לך פירוש הגדולה והרבנות היא מיועדת ומיוחדת לך כל זמן שאתה בנמצא ולא אפשר לתת הגדולה לתלמידך בחיים חיותך, ומעתה אין תיקון לטעם אין מלכות נוגעת בחברתה וכו' (ברכות מ"ח:), ולדרך זה מאמר אל תוסף לריך לעצמו ואינו מיותר^י, עוד נראה לפרש על זה הדרך רב לך לגופא, ואומרו אל תוסף נמשך עם מה שלאחריו

לעשות, והוא אומרו רב לך פירוש הרבנות של קיום המצוה לך היא ואם כן יש לך חלק עם כל אחד בכל מעשה אשר יעשו שם ואשר על כן אל תוסף דבר בדבר זה. עוד נתכוון במאמר רב לך להשיב על טענת אעברה נח שפירשנו שרצה לומר שיעצירהו מהמלכות משום מלכות יבושע, לזה אמר רב לך פירוש הגדולה והרבנות היא מיועדת ומיוחדת לך כל זמן שאתה בנמצא ולא אפשר לתת הגדולה לתלמידך בחיים חיותך, ומעתה אין תיקון לטעם אין מלכות נוגעת בחברתה וכו' (ברכות מ"ח:), ולדרך זה מאמר אל תוסף לריך לעצמו ואינו מיותר^י, עוד נראה לפרש על זה הדרך רב לך לגופא, ואומרו אל תוסף נמשך עם מה שלאחריו

אור בהיר

לב) וכן בדרך הקודם לזה. לב) שהוא לכאורה מיותר שידוע כוונת אל תוסף דבר. לד) עלה וראה, ויהיה פי' אזהר ב"ת של דבר בשביל דבר, כלומר בשביל דבר זה שאני אומר יהיה ס"ד לדבר עוד. לד) שלכאורה מה נחיתת טעם הוא ואם יעבור אינו רשאי לראות הי"ל אבל לא תעבור, ולדרכינו הוא נחיתת טעם על אומרו אל תוסף וגו'. לו) וכי במה יראה אם לא

ביד
וסף
קמא
ב.ב.
זומר
משה
כמה
לכס
אביך
הצמיו
ראיה
הכמוז
שקרא
ענכס
הבא,
עצרה
הכוא
א ראה
ממנה
ז מחי
ה נא:
רב לך
הצאים
זמר לו
ז משה
ותלויות
ז עוב
ך לריך
לל על
בר וגו',
שתגיע
לך חלק
: אותם

מסורת המדרש
 א. יכול ישמיע קולו
 תוספתא ברכות פ"ג ט.
 ברכות לא. ירושלמי
 ברכות פ"ד ה"א, מ"ד ש
 פ"ב. (כה"ע). ילקוט ש:
 שמואל ע"ח, מלכים קצ.
 תהלים תשעא (כה"ע).
 ראה: ברכות י"ד.
 תרא"ד פכ"ח. זוהר:
 ח"א רט. ח"ב קלח.
 ח"ג רל. יכול שלשתן
 כאחת תחומא השא"ר
 כג. יכול בכ"ש
 שירצה תחומא מקץ
 ט. ראה זוהר ח"א קלב.
 יכול תובע תוספתא
 ברכות ילקוט ש. שם.
 ראה: ברכות לב. ע"ז ז.
 זוהר: ח"א רמג: רמ"ד.
 ילקוט ש כאן תתי.

סדר ואתחנן

פרשה ב

7 א. (ג, ג) ואתחנן אל ה' הלכה אדם מישראל שהיה עומד ומתפלל מהו שיהא מתר לו להתפלל בקול גדול כף שנו חכמים היה עומד ומתפלל יכול ישמיע קולו כבר פרשה חנה (ש"א א, יג) ו'חנה היא מדברת על לבה' יכול יהא מתפלל שלשתן פאחת כבר פרש בדניאל (דניאל ו, יא) וזמנין תלתה ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהה' יכול יהא מתפלל בכל שעה שירצה כבר פרש דניד (תהלים נה, יח) 'ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי' יכול יהא תובע צרכיו ויוצא לו כבר פרש שלמה (מ"א ח, כה) 'לשמע אל הרנה ואל התפלה' רנה זו קלוסו של הקדוש ברוך הוא ותפלה לצרכיו של אדם אבא

א. ואתחנן אל ה' וגו' — כמה מדיני תפלה למדים אנו מתפילת משה כמבואר להלן. לכך הקדים להביא כאן כמה הלכות עיקריות בדיני תפלה — הלכה: אדם מישראל שהיה עומד ומתפלל שמונה עשרה — מהו שיהא מותר לו להתפלל בקול גדול? כך שנו חכמים: היה עומד ומתפלל, יכול — שמא יעלה על דעתך לומר — ישמיע קולו? כבר פירשה חנה — כבר נתפרש הדבר מאופן תפלת חנה, שכן כתוב: "וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע" — ובטעם הדבר אמרו בגמרא (ברכות כד): "המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה" — ופירש"י שם — "כאילו אינו מאמין שהקב"ה שומע תפלת לחש" (ועיי' בשו"ע או"ח סי' קא סעיף ב' באיזה אופן נאמר דין זה). יכול יהא מתפלל שלשתן — שלשת התפלות של כל יום כאחת — זו אחר זו בפעם אחת? כבר פירש — הכתוב — בדניאל: "וזמנין תלתא ביומא הוה ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהיה" — ושלש זמנים ביום הוא כורע על ברכיו ומתפלל ומודה לפני אלהיו, הרי שהן צריכות להיות בשלשה זמנים נפרדים ביום. יכול יהא מתפלל — את שלשת התפלות האלו, בשלשה זמנים נפרדים ביום, אבל בכל שעה שירצה — יקבע לו את זמני תפלותיו? כבר פירש דוד: "ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי" — "ערבית שחרית ומנחה" (רש"י תהלים שם) אספר תלאותי ואשמיע קולי עליהם (מצודת דוד, שם) "וה' שמע קולי" — הרי שזמני שלשת התפלות קבועים לכל. יכול יהא תובע צרכיו — יבקש בתפלתו את מבוקשותיו בלבד, ויצא לו — מלפני ה', וגמר בזה את חובת תפלתו, בלי הקדמת סיפור שבחי ה'? כבר פירש שלמה — כשהתפלל בעת חנוכת בית המקדש, שישמע ה' אליו: "לשמע אל הרנה ואל התפלה", "רנה" זו קילוסו — שכחו — של הקב"ה, "ותפלה" לצרכיו של אדם, והקדים "רנה" ל"תפלה", הרי שקודם יבא סיפור שבחי ה',

שאול אומר זה מבטח שתפלתו תקשיב אזנה? ואלו הן שועה ופלול ותחנוניב בני ישראל מן כד' וישמע אל יז, טז) אל תתו ותפילה ואל ת' בצור לי אקרא

תענית ז. ח. סוטה יד. סנהד פ"ה ילקוט ש: וירא פו. בשלח אות ס. פילול ספרי שופטים ז במ"ד פ"בא. תחומא מקץ ט תחומא בלקיכא. תניי שסי

ואחריה הבקשה, ולכ אמצעיות לפירוט בקני הכתוב לעיל בדניאל התפלה) וכך עשה כא את עבדך את גדלך"

אבא שאול או רצויה, אם כוון אד — תקשיב אזנה" — לתפלתם ותקבלה ב

אמר ר' יוחנן: נקראת תפלה — מהלב, רנה — זמו וממושך לפני ה', ביצ ניפול — נפילה לפ הלב בדיבור — התק שמות של תפילה "ע — כמו "ויצעקו", הו "נאקה" — מצאנו ו"פגיעה" — דכ תפגע בני". "ביצור הרי "ביצור", והרי "

שאוּל אוֹמַר זֶה סֶמֶן לְתַפְלָה אִם כִּנּוּן אָדָם לְבוֹ לְתַפְלָה יְהֵא
 מִבֶּטֶח שֶׁתַּפְּלָתוֹ נִשְׁמַעַת שְׁנֵאמַר (תהלים י, יז) 'תִּכְיִן לְבָם
 תִּקְשִׁיב אֲזַנְךָ' אָמַר ר' יוֹחָנָן עֲשֶׂרָה לְשׁוֹנוֹת נִקְרָאת תַּפְּלָה
 וְאֵלוֹ הֵן שְׁוֹעָה צַעֲקָה נְאָקָה רְנָה פְּגִיעָה בְּצוּר קְרִיאָה נְפּוּל
 וּפְלִיל וְתַחְנוּנִים, שְׁוֹעָה צַעֲקָה שְׁנֵאמַר (שמות ב, כג) 'וַיֹּאמְרוּ
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבֶדָה וַיִּזְעְקוּ וְגו'' נְאָקָה דְּכָתִיב (שם שם,
 כד) 'וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נְאָקָתָם' רְנָה וּפְגִיעָה דְּכָתִיב (ירמיה
 יז, טז) 'אֵל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעַם הַזֶּה וְאֵל תִּשָּׂא בְּעַדָם רְנָה
 וְתַפְּלָה וְאֵל תִּפְגַּע בִּי' בְּצוּר וְקְרִיאָה דְּכָתִיב (תהלים יח, ז)
 'בְּצִר לִי אֶקְרָא ה'' נְפּוּל דְּכָתִיב (דברים ט, יח, כה.) 'וְאֶתְנַפֵּל

מסורת המדרש

זה סימן להלן פ"ח"א.
 ירושלמי ברכות פ"ה
 ה"ה, ויק"ר פט"ד.
 תנחומא שרה"א, שו"ט:
 פ"ג, פק"ח, ילק"ש
 תהלים: תרנב, תחסו.
 ראה: תוספתא: ברכות
 פ"ג, ה' ר"ה פ"ב, ה'
 ברכות לא, לד, י'
 לשונות (כשניונים)
 ספרי כאן פכ"ו, תנחומא
 ותנ"י ואתחנן"ג, דר"ל
 ע"פ 36, ילק"ש: כאן
 חתיא, שמואל קנו, ע"ע
 זוהר ח"א כג: שוועה
 וצעקה שנא' ספרי
 יט, פגיעה מכלתא
 וילק"ש שם (כה"ע).
 ראה: שמור"ר פל"ח"ד
 זוהר: ח"א קלב, ח"ב
 יט, פגיעה מכלתא
 בשלח פ"ב, ברכות כו:
 תענית ז, ח, סוטה יד, סנהדרין צה: ירושלמי ברכות פ"ד ה"א, ב"ר פס"ח"ט, במ"ר פ"ב"א, תנחומא: מק"ט, בשלח"ט, תנ"י ויצ"ר, שו"ט
 פנ"ה ילק"ש: וירא פו, בשלח רלא, כאן תחסו, ישע"י תנו, ראה: שמור"ר פ"ל"ג, זוהר ח"ג: רכה, רכה, קריאה ראה: להלן סי"ב, איכ"ר פ"ג
 אות ס, פילול ספרי שופטים פק"ה, ברכות ו, כו, חולין קלד, ירושלמי: ברכות פ"ד ה"א, סנהדרין פ" ה"ב, ב"ר פס"ח"ט, שמור"ר פל"ג"ח,
 במ"ר פ"ב"א, תנחומא מק"ט, שו"ט פנ"ה, ילק"ש: שופטים תקטו, תהלים תחסו, ראה: ספרי בלק פק"א, האינונו פשכ"ו, במ"ר פ"כ"ב, ה'
 תנחומא בלק"כא, תנ"י שפ"ל, שו"ט פק"ח, ילק"ש בלק תשעא, האינונו תחקמו תהלים תחסו.

ואחריה הבקשה, ולכן תקנו חז"ל שלש ברכות ראשונות בתפילה לסיפור שבחי ה', ואחריהן ברכות
 אמצעיות לפירוט בקשת הצרכים (ואחריהן שלש ברכות אחרונות לתת שבח והודיה לה' על העבר, עפ"י
 הכתוב לעיל בדניאל: "ומצלא ומודא קדם אלהיה" ו"מתפלל ומודה לפני אלהיו", הרי הודאה אחר
 התפלה) וכך עשה כאן משה, שמקודם קילס את הקב"ה ואמר "ואתחנן אל ה'" וגו' "אתה החילות להראות
 את עבדך את גדלך" ואח"כ ביקש את צרכיו "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה" (ראה מס' ע"ז ז).

אבא שאול אומר — אי בעיני תפלה עסקינן, אומר לכם כלל גדול בזה, זה סימן לתפלה —
 רצויה, אם כוון אדם לבו לתפלה — יהא מוכטח שתפלתו נשמעת, שנאמר: "תכין לבם
 — תקשיב אזנך" — הכן את כוונת לבם, לפני התפילה, שיתפללו בכוונת הלב — כדי שתקשיב אזנך
 לתפלתם ותקבלה ברצון, דכשהכוונה כראוי מתקבלת התפלה ברצון.

אמר ר' יוחנן: — כינה הכתוב כאן תפלת משה בלשון תחנונים — ואתחנן, כי עשרה לשונות
 נקראת תפלה — עשרה כינויים לתפלה מצינו בכתובים, ואלו הן: שוועה, צעקה, נאקה — אנחה
 מהלב, רנה — זמרה וסיפור שבחי ה', פגיעה — הפצרת דברים רבים, — עמידה בקשר הדוק
 וממושך לפני ה', ביצור — הבעת צרה, ופירוטה בעת צרה, קריאה — השמעת קול בקשת עזרה מה',
 ניפול — נפילה לפני ה', לאמור: אין בי כח לעשות, רק בידך להושיעני, פילול — הבעת מחשבת
 הלב בדיבור — התקשרות אל ה', ותחנונים — בקשת מתנת חנם, בלי כל זכות, — והיכן מצאנו שהם
 שמות של תפילה "שוועה", "צעקה" — שנא' "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו" וגו'
 — כמו "ויצעקו", הרי "צעקה", וסוף הפסוק: "ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה" — הרי "שוועה".
 "נאקה" — מצאנו שהוא שם תפילה — דכתיב: "וישמע אלהים את נאקתם". "רנה"
 ו"פגיעה" — דכתיב: "אל תתפלל בעד העם הזה, ואל תשא בעדם רנה ותפלה, ואל
 תפגע בני". "ביצור" ו"קריאה" — דכתיב: "בצר לי אקרא ה'" — קריאה של הבעת הצרה,
 הרי "ביצור", והרי "קריאה", (ובש"ב כב ז): "בצר לי אקרא ה', ואל אלהי אקרא" — פעמים "אקרא" —

שְׁוֹעָה
 יוֹל פֶּךְ
 אוֹ פֶּךְ
 יְכוּל
 לוֹ יֵא
 וּמוֹדָא
 ר פֶּרֶשׁ
 אֶהֱמָה
 פֶּרֶשׁ
 רְנָה זו
 אֶבָא

להלן, לכן
 ומד —
 ים: היה
 — כבר
 וקולה לא
 ומנה" —
 איזה אופן
 — זו בפעם
 י ומצלא
 , הרי שהן
 , בשלשה
 ד: "ערב
 (שם) אספר
 ועים לכל,
 וגמר בזה
 נוכח בית-
 זו — של
 שבחי ה',

מסורת המדרש

שהרי משה ראה: ספרי כאן, דר"ל עמ' 46 וזהר ח"ג רס: ילקו"ש כאן תתי. למה בתחנונים תתווא ותני' ואתחנן' ג. דר"ל שם, ילקו"ש כאן תתיב. ראה וזהר ח"א קסו: וחנותי שמו"ד פמ"ה: תתווא תשא"כו. תני' שס"ט. ילקו"ש תשא שצה. ראה ברכות ז. ע"ע: סנהדרין ק"א. ילקו"ש שלח חשמג.

לפני ה' פלול דכתיב (תהלים קו, ל) 'ויעמד פינחס ויפלל' ותחנונים דכתיב 'ואתחנן אל ה' ומפלן לא נתפלל משה אלא בלשון תחנונים אמר ר' יוחנן מפאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראה שהרי משה רבן של כל הנביאים לא בא אלא בלשון תחנונים אמר ר' לוי למה לא בא משה אלא בלשון תחנונים המשל אומר הוי זהיר שלא תתפס מקום דבורך כיצד כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה (שמות לג, יט) 'וחנתי את אשר אחן' אמר לו מי שיש לו בידי (שם שם, שם) 'ורחמתי את אשר ארחם' ומי שאין לו בידי 'וחנתי' במתנת חנם אני עושה עמו ובשעה שהיה משה מבקש לבנס לארץ ישראל אמר לו הקדוש ברוך הוא (דברים ג, כו) 'רב לך' אמר לפניו רבונו של עולם לא כך אמרת לי כל מי שאין לו בידי 'וחנתי' במתנת חנם אני עושה עמו

"ביצור" ו"קריאה". "ניפול" — דכתיב: "ואתנפל לפני ה'" — והתפלל על ישראל. פילול — דכתיב: "ויעמוד פינחס ויפלל" התפלל לה' שיעצור המגיפה, שהרי סוף הפסוק: "ותעצר המגיפה". "תחנונים" — דכתיב "ואתחנן אל ה'" — הרי לך עשרה דרכי כוונה בתפילה — ומכולן לא נתפלל משה אלא בלשון תחנונים, לבקש מה' מתנת חנם כלי לתלות בשום זכות, שלא כבשאר דרכי התפילה.

א"ר יוחנן: מכאן — מתפלתו של משה — אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראו, שאין לשום נברא איזו זכות של מעשים טובים, שבעבורם יתן לו הקב"ה צרכיו מצד הדין, רק בחנם וממדת הרחמים. מנין? שהרי משה, רבם של כל הנביאים — שודאי עשה הרבה מעשים טובים, וזכויותיו רבות — לא בא — לה' בשום דרך תפילה, לבקש בשכר זכויותיו — אלא בלשון תחנונים, בבקשת מתנת-חנם, כלי כל זכות.

א"ר לוי: למה לא בא משה — לבקש מה' בשום טענת זכות — אלא בלשון תחנונים, בבקשת מתנת חנם? המשל אומר: הוי זהיר שלא תתפס מקום דיבורך — זה לשון בני אדם: הזהר בדבורך שלא תוציא לפני חברך דיבור שיתפוס אותך אח"כ בו לחובתך, לומר: אתה בעצמך הודית לי, כיצד — נמשל הדבר לכאן? כך אמר הקב"ה למשה: "וחנתי את אשר אחן, ורחמתי את אשר ארחם" — אמר לו — הקב"ה למשה: — מי שיש לו בידי — זכויות מעשיו הטובים — "ורחמתי", במדת רחמים אני עושה עמו — ארחם עליו בזכות מעשיו, ומי שאין לו בידי — זכויות ממעשיו הטובים — "וחנתי", במתנת-חנם אני עושה עמו חסד, ובשעה שהיה משה מבקש ליכנס לארץ-ישראל אמר לו הקב"ה: "רב לך"! — בקשה רבה, יותר מזכויותיך, אתה מבקש! אמר לפניו: "רבש"ע, לא כך אמרת לי: כל מי שאין לו בידי — זכות, "וחנתי"

עכשו איני עשה עמי נ ב. דבר לט, יב) 'בתו הבל כל אד שהיה בידו 'שמעו נא אלא משה 'ותמס פעש לארץ המסו 'חמודו' אף לך ארץ חב פמה וכמה

ברכה תתקפה, ראה: ב אלא א"י ראה: שמו" ספרי פנחס פקל"ה, ול — במתנת ח תביעה מצד הדי שקרינו בענין ב. דבר ותמס כעש ח יסרת אותו, והנ לעולם. מהו " כתוכחה על הע ביד משה שד והוכחת אותו שנאמר: "וזה את ה"איש" מי חמדה שהיה הפגת אותו — הזה שנכנס נ ארץ ישראל, שתשוקתו ליכנ "אך הבל כל א

מסורת המדרש

יב. שערי תפלה פעמים איכ"ר פ"ג אות ס (כה"ע), שו"ט: פ"ד, פס"ה, פסד"כ פס"ה קנ"ו, זוהר ח"ג נח. ילקוט"ש תהלים תשפ"ט, תת"א, וראה: כרכות לב, ב"מ נט, ירושלמי מכות פ"ב ה"ג קה"ר פ"ט"א, ע"ע: ריק"ר פ"רה, פס"ד פמ"ח (אחר"א זוהר ח"ב קסא, אבל הים הזה שו"ט פס"ה, ילקוט"ש תהלים תשפ"ט.

אני אענה אותם דכתיב (דברים ד, ז) 'פה' אלהינו בכל קראנו אליו.

76 יב. דבר אחר פה' אלהינו זה שאמר הפתוח (תהלים סט, יד) 'ואני תפלתי לך ה' עת רצון' ר' חנינא בר פפא שאל לר' שמואל בר נחמן מהו דכתיב 'ואני תפלתי לך ה' עת רצון' אמר לו שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים אבל שערי תשובה לעולם פתוחים אמר לו מנין דכתיב (שם סה, ו) 'נוראות בצדק תעננו אלהי ישענו מבטח כל קצוי ארץ וים רחקים' מה המקנה הזה פעמים פתוח פעמים נעול אף שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים אבל הים הזה לעולם פתוח כף ידו של הקדוש ברוך הוא לעולם

פתוחה לקבל ש ננעלים לעולם ד קריאה אלא תפל קראו ואני אענו קנה אל ה' חז וחזור ומתפלל וי וגו' דויד בשבי של צבור אינה ז קראנו אליו.

יג. פי מי גו המינים את ר' ע

דכתיב: "כה' אלוהינו, בכל קראנו אליו". — העונה בכל קריאה של תפלה הבאה אליו, ולכן אמר דוד: "יענך ה' ביום צרה", שע"י תפילת משה מובטחים הם ישראל להענות בתפלתם בכל עת צרה.

יב. ד"א: כה' אלוהינו בכל קראנו אליו — זה שאמר הכתוב: "ואני תפלתי לך ה' עת רצון" — הלוואי שתהא תפילתי שאני מתפלל לך ה' — בעת רצון, לקבלה — ר' חנינא בר פפא שאל לר' שמואל בר נחמן: מהו דכתיב: "ואני תפלתי לך ה' עת רצון" — וכי יש לפניו שינוי בזמנים, ברצונו לשמוע תפילה?! א"ל: שערי תפילה — פעמים פתוחים, פעמים נעולים, לא שיש עתים ברצון ה', אלא כי העוונות מבדילים, וסוגרים את שערי התפילה וכמ"ש: (ישעי נט, ב) "כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין אלוהיכם, וחטאתיכם הסתירו פנים מכם משמוע" — רק העוונות שעשיתם, הם המבדילים ביניכם לבין אלוהיכם — ולכן לא יפנה אליכם, וחטאים שעשיתם, הם גרמו להסתיר פני מכם לכל אשמע צעקתכם (מצויד. שם), ולכן פעמים שערי תפילה פתוחים — שאין מחיצה מבדלת, ופעמים נעולים, אבל שערי תשובה — לעולם פתוחים, שהתשובה מן העוונות — מסירה את המחיצה המבדלת בין ישראל לבין אביהם שבשמים, א"ל: מנין — אתה לומד דבר זה? — דכתיב: — "נוראות בצדק תעננו אלהי ישענו, מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים" — בצדקתך תעננו ותראה לנו נוראות, שאתה האלהים המושיענו, וכך בוטחים יושבי כל קצות הארץ, ואפי' הרחוקים מעבר לים, שבכל מקום — ממשלתך, ועזרתך, ונמשלה תפלה כמקוה ותשובה כים (איכ"ר ג, ס) מה המקוה הזה — שהוא עשוי בידי אדם, ותלוי במעשיו להיות כשר או פסול — פעמים — בעת כשרותו — פתוח, פעמים — בעת פסילתו — נעול — אף שערי תפלה — המשולה למקוה, כמ"ש: (ירמיה יד, ח) "מקוה ישראל, מושיעו בעת צרה" — ה' הוא תקותם של ישראל, המושיע אותם בעת צרתם — ע"י תפילה — (רו"י), ו"מקוה ישראל" דורשים חכמים מלשון "מקוה" מים, כמ"ש ר' עקיבא במשנה: (יומא פה:) ואומר "מקוה ישראל" וגו' — מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקב"ה מטהר את ישראל — פעמים פתוחים, פעמים נעולים, שאף זה תלוי בידי האדם שלא יהיו עוונותיהם מבדילים, ונעלים שערי התפילה, אבל הים הזה — שהוא עשוי בידי ה', ואינה תלויה כשרותו בשום מעשה אדם — לעולם פתוח, "וכל מי שמבקש לרחוץ בו — רוחץ בו בכל שעה שהוא רוצה" (מד' תהילים פ"י ס"ה)

— כך ידו של הקב"ה — שהקב"ה מקבל הרו בו. אמר רב ענן: אן קראנו אליו" — בכ אונקלוס: "די ליה אלקא — אשר לו אלהים קרו ואין "קריאה" אלא קראנו" — בכל עת ש שערי תפילה תמיד פו א"ר חייא רבה: כתי מתפלל וחזור ומתפי עוד לקוות ולהתפלל אי פעמים שערי תפילה פה קוראים אליו תהיה אד ד"א: — תירוצ בשביל שהיה יחידי, השערים נעולים, ופעמי אומר: "כה' אלוהינו לקבל תפילתנו, (וראה יג. כי מי גוי שאלו המינים — הן שמלאי: כמה רשויו

מסורת המדרש
 אף שערי תפלה שר"ט.
 פסדרי"כ שם. הוי
 מתפלל וחוזר ברכות
 לב: ילקו"ש תהלים
 תש"ז, וראה: תנ"י
 בשלח יב, ילקו"ש
 בשלח רמא, תהלים
 תשלום תפלת צבור
 אינה חוזרת וזהר ח"א
 קה: ח"ב קנו, ילקו"ש
 תהלים תתא, ראה: ספרי
 פנחס פקל"ה, ברכות ת.
 חענית ת, ר"ה יז.
 ירושלמי ברכות פ"ה
 ה"א, תנחומא מקץ ט
 תנ"י שם"א, וזהר ח"א
 קסז, רלה, ח"ב רמא:
 ילקו"ש: תהלים תתכ.
 תשעב, איוב תחקק
 איכה תתרכב.
 יג. שאלו המינים
 ירושלמי ברכות פ"ט
 ה"א, כ"ד פ"ח"ט.
 שמר"ד פכ"ט"א, תנ"י
 וראה סנהדרין לח.

פתוחה לקבל שבים אמר רב ענן אף שערי תפלה אינן
 ננעלים לעולם דכתיב 'פה' אלהינו בכל קראנו אליו ואין
 קריאה אלא תפלה כענין שנאמר (ישעיה סה, כד) 'והיה טרם
 יקראו ואני אענה' אמר ר' חי'א רבה פתיב (תהלים כז, יד)
 'קוה אל ה' חזק ונאמץ לבך וקוה אל ה' הוי מתפלל
 וחוזר ומתפלל ויש שעה שיתנו לך. דבר אחר ואני תפילתי
 וגו' דויד בשביל שהיה יחידי אמר 'עת רצון' אבל תפלתן
 של צבור אינה חוזרת לעולם ריקם הוי 'פה' אלהינו בכל
 קראנו אליו. L

יג. כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו שאלו
 המינים את ר' שמלאי כמה רשויות בראו את העולם אמר

— כך ידו של הקב"ה לעולם פתוחה לקבל שבים, שהתשובה נמשלה לים, וזהו: "יום רחוקים"
 — שהקב"ה מקבל הרחוקים השבים אליו בכל שעה, כמו שהים מקבל בכל שעה הבאים לרחוץ ולהטהר
 בו. אמר רב ענן: אף שערי תפילה — אינן ננעלים לעולם, דכתיב: "כה' אלוהינו בכל
 קראנו אליו" — בכל עת שאנחנו קוראים אליו — תמיד הוא קרוב אלינו לקבל תפילתנו, וכן תרגם
 אונקלוס: "די ליה אלקא קריב ליה לקבלה צלותיה בעדן עקתיה כה' אלקנא בכל עדן דאנחנא מצלין קדמוהי"
 — אשר לו אלהים קרוב לו, לקבל תפילתו, בעת צרתו, כה' אלוהינו בכל עת שאנחנו מתפללים לפניו,
 ואין "קריאה" אלא תפילה, כענין שנאמר: "והיה טרם יקראו ואני אענה", הרי: "בכל
 קראנו" — בכל עת שאנו מתפללים הוא קרוב אלינו לקבל תפילתנו. — פסוק זה הוא ראייה גמורה
 ששערי תפילה תמיד פתוחים, וקשה למ"ד ששערי תפלה לפעמים ננעלים, וזה בא ר' חי'א לתרץ —
 א"ר חי'א רבה: כתיב: "קוה אל ה', חזק, ונאמץ לבך, וקוה אל ה'" — הוי — הנה —
 מתפלל וחוזר ומתפלל — התחזק לקות אל ה' בתפילתך, ונאמץ לבך שלא תתיאש מלהתפלל, וחוזר
 עוד לקות ולהתפלל אל ה', ויש שעה שיתנו לך — את מבוקשך, מכל הפעמים שתתפלל, שהרי
 פעמים שערי תפילה פתוחים, אף שפעמים הם נעולים, וזהו: "בכל קראנו אליו" — מכל הקריאות שאנו
 קוראים אליו תהיה אחת שיהא קרובה אלינו לקבל תפילתנו.

ד"א: — תירוץ אחר ליישב שני המקראות הנ"ל "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" — דוד,
 בשביל שהיה יחידי, אמר: "עת רצון" — הלואי שתהא תפילתי בעת רצון, כי ליחיד — פעמים
 השערים נעולים, ופעמים פתוחים, אבל תפילתן של ציבור — אינה חוזרת לעולם ריקם, הוי
 אומר: "כה' אלוהינו בכל קראנו אליו" — "קראנו" — ברכים, כולנו, ואז הוא קרוב אלינו תמיד
 לקבל תפילתנו, (וראה ברכות ח, בענין תפילת רבים).

יג. כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו — "אלהים" — לשון רבים —
 שאלו המינים — הכופרים ביחוד ה', וטועים שיש כמה רשויות כבריאת והנהגת העולם — את ר'
 שמלאי: כמה רשויות בראו את העולם? — נכנסו עמו בדברי וכות כדו "להוכיח" לו, כביכול,

אל קראנו

זהלים סט,
 פא שאל
 ה' עת
 נעולים
 כתיב (שם)
 כל קצווי
 פעמים
 לים אבל
 לעולם

אליו ולכן כל עת צרה.

לך ה' עת
 א בר פפא
 כי יש לפניו
 ים נעולים,
 גי נט, ב) "כי
 רק העונות
 הם גרמו
 ואין מחיצה
 — מסירה
 זה? —
 יקים" —
 הארץ, ואפי'
 (איכ"ר ג, ט)
 ים — בעת
 ולה למקוה,
 נ אותם בעת
 ש ר' עקיבא
 מטהר את
 מ מבדילים,
 ושום מעשה
 ילים פי ס"ה)

עבדא וישתצי אנשא יהוה מנו
עמה: טו שתא יומין יתעבד
עבדא וביומא שביעה שבת
שבתא קודשא קדם יי קד
דועבד עבדתא ביומא דשבתא

הנפש ההוא מקרב עמיה: יט ששת
ימים יעשה מלאכה וביום השביעי
שבת שבתון קדש ליהוה פליהעשה
מלאכה ביום השבת מות יומת: ל

רש"י

לקט בהיר

טו) שבת שבתון. מנוחה מרגוע^{טו} ולא מנוחה
טראי: (שבת שבתון. לכך כפלו הכתיב לומר
שאסור בכל מלאכה אפילו אוכל נפש, וכן יום
הכפורים שנאמר בו וייק בני ישראל
לכם אסור בכל מלאכה, אבל יום עוב לא נאמר בו
כי אם (כס י"ט) ציוס הראשון שבתון וציוס השמיני
שבתון, אסורים בכל מלאכת עבודה ומוותרים
במלאכת אוכל נפש: קדש לה. שמירת קדושתה

אור החיים

הכחוב על זה הדרך ששת ימים וגו' הכחוב מדבר
צמי שהיה צמדבר או צים ואינו יודע מה יום
מימים ואמר ששת ימים יעשה וגו' פירוש יעשה
בהם החר מלאכה לעשות דבר המוכרח שהוא
פרנסת אותו יום, ולזה לא אמר תעשה^{טו} אלא
יעשה פירוש יכול הוא לעשות לחיות נפש, וציוס
השביעי פירוש לחשבונו, שבת שבתון פירוש אינו
כפי האמת שבת אלא לענין שבתון כאמור צמלות
השמיטה דכתיב (ויקרא כ"ה ד') שבת שבתון יהיה
לארץ שלא יעשה מלאכה צארץ^{טז} גם ציוס השביעי
לחשבונו יעשה צו שציתה שלא תהיה צו הליכה,
ואומרו קודש לה' שצריך לקדשו צקידוש והצדלה
כאילו הוא יום שבת. ולדרך שפירשו שאין הפרש צין
יום השביעי לשאר ששת ימים אלא לענין קידוש
הצדלה יתבאר על זה הדרך שבת שבתון לענין
קודש לה' פירוש לקדשו וגו', ואומרו כל העושה
מלאכה ציוס השבת מות יומת דקדק לומר ציוס
השבת לשלול יום השביעי שצו מדבר הכחוב שהוא
שביעי לחשבון יום זכרונו שאם עבר על מה שצריך

תחשוב צמשמעות המיעוט שצא על העושה צמזיד
צלא עדים כזכר ואין צו עונש תלמוד לומר כי
וגו'^{טז}):

טו. ששת ימים וגו'. צריך לדעת למה הוצרך
לנוח עוד לזה, עוד למה אמר יעשה
ולא אמר תעשה כסדר שדבר צו פעמים רבות, עוד
למה שינה כאן להזכירו צשם יום השביעי ועד עתה
לא הזכירו אלא צשם שבת, ועוד רואנו שגמר אומר
להזכירו צשינוי השם כל העושה מלאכה ציוס
השבת, גם לא היה צריך לומר אלא כי כל העושה
בו, ואולי שרמז הכחוב כאן מה שאמרו צמסכת
שבת דף ס"ט חנו רבנן היה מהלך צדרך או צמדבר
ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה ימים ומשמר
יום אחד, והעמידוהו צש"ס שצכל יום עושה פרנסת
אותו יום ואפילו צשבת^{טז}), והקשו אם כן צמה מנכר
ותרנו צקדושא ואצדלתא, וכחצו החוס' שלא יהלך
ציוס שבת, ועטם שלא אמר צש"ס מנכר צהליכה
משום שאין זה היכר צשבת אי נמי שאפילו ציוס
שמשמר הולך (עכ"ל), והנה לדרך הראשון יתבאר

אור בהיר

טו) הרי שצכל אופנים חייב מיחה, ואם כן בהכרח לומר שהמיעוט למקום סכנה דוקא. צ) יכול לעשות גם מלאכה דאורייתא מה
שצריך לאותו יום, וכן צכל הימים. צא) צפת"ח תחת המ"ו. צב) הרי לך שפירוש מיצת שבתון הוא שציתה מפרט מלאכה

דכיר ית יומא דשבתא
לקדשותיה: שבתא יומין תפלה
ותעבד כל עבדתך: יומא

אתיום השבת לקדשו: אשבת ימים
תעבד ועשית כל מלאכתך: יום

רש"י

לקט בהיר

7 (ט) ועשית כל מלאכתך... כשתבנה שבת יהא
בעיניך כחילו כל מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר

פשטא דקרא, והכתוב דיבר בלשון הווה, לא בלשון ציווי
וכנ"ל, לזה אמר שהרצון בזה לכלול ולרמוז על זכירה חמידית,
ולדוגמא הביא דבר זה מהמכילתא, ואה"נ שכללו בו גם

שאר דברים שאמרו חז"ל במכילתא ובשאר מדרשים, כגון שצריך למנות הימים לשם שבת, א' בשבת, ב' בשבת, וכו', גם
בחיבת "לקדשו" נכללו כל הדברים, גם אין קושיא שזו סברת שמאי הזקן והלל מדה אחרת הייתה לו, כי מודה הלל לשמאי
שראוי ונכון וחיוב לומר ולעשות כן, אלא מחמת רוב אמונתו ובטחונו בקונו לא עשה כן, שאם היה צריך לו לאותו דבר לבו
ביום לא היה מניחו לשבת כי בטח שלא יחסר לו שום דבר על שבת, אבל כשנודמן לו חפץ שלא היה צריך לו, ודאי שהיה
מיחדו ומניחו לשבת, ופשוט הוא: (כז) וכי אפשר לו לאדם לעשות מלאכתו בששת ימים (מכיל'), פי' איך יתכן ללוות דבר

אור החיים

חייב בדינו בא יום שבת ונעשה סניגור לאדם לפני
ה' ואמר רבון העולם לא נהרג אדם מעולם וכי אני
מתחיל וכו' וניול אדם וכשראה אדם כחה של שבת
התחיל לשורר מזמור שיר ליום השבת, לזה אמר ה'
זכור פירוש שיזכור את יום השבת אשר באמלעותו
נתקיים אדם ויולחי חלניו וראוי להחשיבו כי הוא
דבר המעמיד לכל איש ישראל ויקדשו. ותמלא כי מי
שנעשה לו גם ביום אחד יהיה היום ההוא מכובד
וחשוב בעיניו חמיד מדי שנה בשנה, וזה יותר על
בחניה זו שהשבת עלמו הוא המליצי^(ט), ולזה אמר
זכור להיות הדבר רחוקי^(ט) מששת ימי בראשית.
עוד ירצה על זה הדרך זכור את יום השבת פירוש
הזכיר שמו של שבת^(ט), והטעם לקדשו כי כשאתה
מזכיר שמו של שבת ביום זה בזה אתה מקדשי^(ט),
וזה הוא שיעור הכתוב זכור את יום, ומה יזכור,
שבת, וטעם לקדשו כי שמו של הקדוש צריך הוא
שבת כמאמר רשב"י (זכר ח"צ פ"ח), ואח"כ ביאר
הכתוב מה יום מיימים^(ט) ואמר ששתי ימים וגו' כי
ששת ימים וגו' הא למדת כי על יום שביעי של ששת
ימי בראשית הוא אומר:

ענין יאו ה' לעבוד בששת ימים^(ט). גם מה היא
כוונתו באומר ועשית וגו'. ונראה כי יכוין על דרך
מאמר הכתוב צפרשת צהר סיני (ויקרא כ"ה כ')
וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו' ולויתי
וגו', והם הדברים הנאמרים כאן לפי מה שקדם
לומר זכור את יום השבת לקדשו שאין בו דברי חול
אם כן העושה ואוכל דבר יום ציומו מה יאכל ביום
המקודש, לזה אמר ששתי ימים לצד תעבוד וזהם
תעשה כל מלאכתך פירוש האריכה לך לשתי
ולשביעי על דרך אומרו (שם) ועשת את התבואה
לשלוש וגו' כי מצטיח ה' לשומרי מצותיו. עוד ירצה
ללוות לבל יחשוב במלאכת חול בשבת, והוא אומר
ששתי ימים וגו' ויהיה בעיניך כאלו עשית כבר כל
מלאכתך שיש לך לעשות, והוא על דרך אומרו ז"ל
(מכילתא) שבות כאלו מלאכתך עשויה, שזולת זה
יחשוב מחשבות לכונן מלאכתו ואשר יחסר
מהמלאכה לעשותה בחול, ולא ולמד ממעשה
החסיד (שבת ק"ג:) שקדם עלמו על אשר חשב
לגדור גדר נפרץ בשבת לבל יבנהו עוד וכו':

7 י. ויום השביעי וגו' ימי פירוש כי בעשותו שבת
לה' בזה אתה עושה ה' כי הוא אלהיך

אור בהיר

רמ"ו לא רק שציום השבת ניול. רמ"א קרוז לששה אלפים שנה. רמ"ב ציום השביעי עלמו זכור צפה שבת
שבת. רמ"ג בעבוד שקראת עליו שמו של הקב"ה, דרך משל בהמה של חולין צמה שתקרא עליו שם קרנן בזה אתה
מקדשו. רמ"ד פירוש על אזה יום אמרתי לך שתקרא שבת שבת. רמ"ה וכי מלוא יש בו. רמ"ו היה די לומר וציום

הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת | לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא-
 תַעֲשֶׂה כָל-מְלָאכָה אַתָּה | וּבְנֶךָ-
 וּבָתֶּךָ עֲבָדֶךָ וְאִמְתֶּךָ וּבַהֲמִתֶּךָ וּגְרֶךָ
 אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ: י' כִּי שֵׁשֶׁת-יָמִים עָשָׂה

שְׁבִיעָה שַׁבְּתָא קָדָם י' אֱלֹהֶיךָ
 לֹא תַעֲבֹד כָּל עֲבָדְתָא אַתָּה וּבְנֶךָ
 וּבָתֶּךָ עֲבָדֶךָ וְאִמְתֶּךָ וּבַעֲבָדֶךָ
 וּגְרִיבֶךָ דִּי בְקָרְוֶיךָ: י' אֲרִי שַׁבְּתָא

יומין עבד י' ית שני
 ית ימא וית כפ
 ביומא שביעאה ע
 ית יומא רשבתא ו
 ית אבוד וית אמך

לקט בהיר

רש"י

שאין בידו תלוי, וזמכילתא תירלו צב' דרכים, דרך הא' שבות
 כאילו מלאכתך עשויה, פי' אם לא תשכח את המלאכה
 המוטל עליך אין שביחתך שלימה ואין זו שביחתך באמת, דבר
 אחר שבות ממחשבת עבודה, פי' לא תהרהר אחריה, ורבינו
 עשה מהם דרך אחד שלפי דעתו תנא בתרא לפירושא אחי
 ולא לחלוק ולחדש (בד"א), או אפשר שמה שאמר רבינו
 שלא תהרהר, אין זה מה שאמרו בזמכילתא שבות ממחשבת עבודה, שפירושו אל תהרהר בדברים האסורים לעשותן בשבת
 אפילו צלי עגמת נפש, ומה שאמר רבינו אל תהרהר אחר מלאכה פירושו קמפרש מה שאמר יהא צעיק כאילו עשוי שלא
 תתן אל לבך מה שהנחת מלאכתך באמצעה (ב"ב): כוח) פ' מאומרו לא תעשה כל מלאכה הרי נכללים בו כל דבר ישראל
 גדול, א"כ מיותר הוא גם תיבת "אחיה" וגם צנן וצתך וכו', אלא ודאי פירושו שאתה חייב לא רק על עמך אלא גם צנן וכו'
 הקטנים (מ"ל): בט) צפ' שמיני אלל שרצים (י"א י"ג) פירש"י וז"ל, לחייב את המאכלין לקטנים עכ"ל, הרי גילה דעתו
 שסובר בהרמב"ם והסמ"ג שפירוש להזכיר גדולים על הקטנים דלא לאספיניהו בידים, אבל אין מנויים להפרישם, וכן הבין
 הרמב"ן ז"ל דברי רש"י ברש"י פ' אמור, וכן הוא בכל התורה כולה שלמדין שאר איסורין מג' אלה, דם, שרצים, וטומאת
 כהנים, וא"כ יהיה פי' דברי רש"י כאן ג"כ עו"ה אין שומעין לו כשצא לכבוד על דעת הגדול (רא"ם), אבל מלשון רש"י
 כאן נראה שסובר ששבת יאל מכלל זה ומנויים אלו ג"כ להפרישו (נח"י), גם אפשר שדעת רבינו, הגם דקיי"ל קטן אוכל
 נבילות אין ב"ד מנויים להפרישו, דוקא ב"ד אבל אצוי מנויה להפרישו אפילו עושה על דעת עמלו (מ"ל), וכן הוא דעת
 צעל זדה לדרך:

אור החיים

על דרך אומרם ז"ל (שמו"ר כ"ה) כי שקול שבת
 ככל התורה כולה. ואולי כי רמזה היא כל התורה
 צחיבת שבת על זה הדרך תרי"ח הם מלות שלא
 שמעום מפי הגבורה אלא מפי נביא וצ' מלות אנכי
 ולא יהיה לך שם צ' מלות שנלעוו מפי הגבורה
 מלות אנכי היא מלות עשה לא יהיה לך היא מלות
 לא תעשה, וכבר הודיעונו רבותינו ז"ל כי מלות
 עשה יתכנו לשם הרחמים לפי שהם צחינת קבלת
 שכר ומלות לא תעשה יתכנו לשם אדני לפי שהם
 צחינת הדין לעובר עליהם, והנה חשבון הוי"ה
 אדני"י עולה ל"א ותרי"ח הרי שבת. עוד ירצה על

מלאכה* (שס) (י) אתה ובנך ובתך. אלו קטנים,
 או חינו אלא גדולים, אמרת הרי כבר מוזהרים
 הם ב"י (שס), אלא לא צא אלא להזכיר גדולים על
 שביחת הקטנים (פס"ז), וזה ששנינו (שבת קכ"ח) קטן
 שצא לכבוד אין שומעין לו ב"י מפני ששביחתו עליך.
 שנינו נוסחאות • מלאכתך.

(יאל) וינח ביום הי
 מנוחה, ללמד כי
 בעמל וציגיטה שי
 ויקדשהו. צרכו צי
 וקדשו צמון שלא ה
 יארבון ומידך. אם
 יקלרון, שדברי תורה
 שנינו נוסחאות • לעצמו
 חולין לא דברי תורה ל
 נאמרו בקיטור נמרץ ו
 (ג"א), ואחר זה אין
 הדברות, וגם צוה יהי

יא. וינח ביום
 לאסו
 ארבעים מלאכות
 עורח כלל בעשיי
 מרשות היחיד לרש
 רצים וחייבהו הו
 מה עורח יש בדב
 כי שש ימים וגו
 צעטס וחדע כי אי
 שנאמר צו (ישעי'
 ילדק לומר מנוחה
 היוצאת אנו דינו
 ועורח, ולזה כל ש
 אדם צלא הרגשה

אור בהיר

השביעי השבות, ומה גם צ' שמות ה' חלקיך. רמז) ונמשך תיבת ועשית גם על יום השביעי, אלא שש ימים ועשית כל מלאכתך

צין של עמך צין של ה
 כדי ללמוד ממנו צ"ה,

בכפלים וכו' מים בכפלים. על מה אבדה והוא חטא כאמרם ז"ל קרה בשביל בתורה נעשה א כפול הוא זנים להבין ידע דעותיהם ושום עצלות הם יגיעים היתה מאוסה לעומת ילדי פלים : שנסתם מהם ים אין תורה ומקדש אפילו וון, ומשחרב ז כפול הוא ז"ק שמשחרב זנים, ומוכן מניצוץ אחד הם רזי תורה את ישראל גדה שלעומת גות חיצוניות. לחיצונים : שיחזיר להם שכל ניצוץ י יוצא מהם (יומא פ"ו): לו כזכיות, אור שנברא זישתמשו בו נזו לצדיקים הטומאה מן תכלה, שוב ישראל יעשו זעשו ישראל זכולם זכיות, עונש שנגלקחו

רזי תורה מישראל ונתוספו על גבול החיצונים, והיו התנחומין להיפוך שילקחו הזדונות מבין שיני החיצונים ויתוספו על גבול ישראל לזכיות :

ולפי דרכנו הנ"ל יש לומר נמי באשר שיתוספו לישראל כל הניצוצות הקדושים שהיו מגולגלין ומפורזין בכל העולם, זה עצמו יוסיף להם אהבה על אהבה, כי אהבה היא רק דומה בדומה, ע"כ כל עוד שתתוסף בהם קדושה והי' יותר דומה בדומה, ומוזה תסתעף תשובה מאהבה וזדונות יעשו זכיות. אכ"ר בב"א :

שנת תרע"ז

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר וכו'. כבר דקדקנו במלת ואתחנן ששרשה הוא חנן, אם כן הול"ל וחננתי או וחננתי, ולשון ואתחנן מורה על בנין התפעל, וכבר אמרנו בזה. עוד יש לדקדק על אומרנו בעת ההיא, ורש"י ז"ל פירש אחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמיתי שמא הותר הנדר, ומ"מ יש להבין מה נ"מ מה שחשב, ומה השמיענו בזה :

ונראה הדגה במד"ר (פ' ב' סי' י"ב) ר' חנינא בר פפא שאל לרשב"נ מה דכתיב ואני תפלתי לך ה' עת רצון, א"ל שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים, אבל שערי תשובה לעולם פתוחים וכו', אמר ר' ענן אף שערי תפלה אינן ננעלים לעולם דכתיב כה' אלקינו בכל קראנו אליו, ע"כ. והנה בטעמו של רשב"נ דמחלק בין שערי תפלה לשערי תשובה, י"ל משום דתשובה נבראה קודם שנברא העולם, אם כן הרי היא מקמי סדר הזמנים ואיננה נופלת תחת הזמן, ע"כ לא יתכן לומר שתהי' תלויה בעת מן העתים, מה שאין כן בתפלה ודבר זה פשוט למבינים שתשובה היא בה"א הראשונה שבשם הוי' ב"ה וב"ש, והיא טרם התחלת סדר זמנים המתחיל מויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, אבל תפלה היא בה"א האחרונה כמבואר כמה פעמים בזה"ק ובידיו"ק ששעל המטה בסידור האריו"ל שבביטול תפלה פוגם בה"א

האחרונה, ע"כ יש עתים מיוחדות לקיבול תפלות, והיינו בעת רצון, שרצון הוא למעלה מן הטעם, ואז הוא הזמן להיות כל איש נענה בתפלה אעפ"י שאינו כדאי :

ורב ענן אמר אף שערי תפלה אינן ננעלין לעולם שנאמר כה' אלקינו בכל קראנו אליו, ובודאי אלו ואלו דא"ת, אלא שיש הפרש בין מהות ואיכות התפלה, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ויובן עפ"י מה שהגיד כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה דהא דתפלה נקראת קשת כמ"ש (בראשית מ"ח) בחרבי ובקשתי שפירש"י בחכמתי ותפלתי, היינו דכמו קשת כל כמה שמותח את יתר הקשת ומושך לאחור, לעומתו הולך החץ למרחוק יותר, כן תפלה כל כמה שהלב נדחק ומצטער ביותר, לעומתו התפלה עולה למעלה ביותר, עכדה"ק :

ולפי"ז מובן שלאו כל תפלות המתפללים שווין, יש שהיגון שבלבבו עוד מצא מקום בקירות לבבו אלא שמצטער ומתפלל להוושע, ובאשר היא מוגבלת עדיין בתוך הלב, כן לעומתו עולה למעלה נמי רק בגבול ידוע, אבל יש תפלה שהלב קטן מהכיל את יגונו ותקצר נפשו בעמלו עד שכמעט אשתקיל מלולי ומתפרצת התפלה למעלה מגבול וגדר הלב, תפלה זו עולה למעלה מכל גדר וגבול ומעוררת את הרצון העליון למעלה מן הטעם, כי הטעם הוא גבול וגדר הדבר, ותפלה שהיא למעלה מגבול וגדר הלב מעוררת למעלה נמי למעלה מגבול וגדר, הרי היא מפיקה רצון למעלה מהטעם :

ולפי זה י"ל דהא דאמר רשב"נ דשערי תפלה פעמים פתוחים ופעמים נעולים משום דזקוקה לעת רצון, מיירי בתפלה המוגבלת בתוך הלב, ורב ענן דאמר אף שערי תפלה אינן נעולים לעולם, מיירי בתפלה המתפרצת למעלה מגבול וגדר הלב, שתפלה זו אינה זקוקה לעת רצון, מפני שבכחה בעצמה לעורר ולפתוח את שערי הרצון, ע"כ לעולם שערי פתוחים :

והנה במדרש (סי' א') שתפלה נקראת בעשרה לשונות והעשירי שבכולם הוא לשון

7c

תחנונים. ונראה דעשרה לשונות לאו כפולים במלות שונות המה, אלא היות ידוע שעשרה עמקי הלב המה, וכמבואר בהאריו"ל בעשיית שאומרים בכל יום שיר המעלות ממעמקים כנגד עשרה העמקים שבלב שכל אחד עמוק יותר מחברו, וע"כ התפלה נקראת לפי עומק הלב שיצאה ממנו, וכל תפלה שיצאה מעומק מיוחד יש לה שם מיוחד :

← ולפי"ז י"ל נמי דלשון תחנונים שהוא העשירי יוצא מתכלית עומק הלב, אחר שנתמלא הלב על כל גדותיו ואין לו עוד מקום להכיל, עד שנתפרצה התפלה בכח גדול מאד, שתפלה זו עולה למעלה למעלה מכל גדר וגבול ופותחת בעצמה את שערי הרצון העליון, ואינה זקוקה לעת רצון כנ"ל. ולפי האמור תובן מלת ואתחנן שמורה על בנין התפעל, היינו שכבר נתמלא הלב בתחנונים עד שאינו יכול להכיל והתפרצה התפלה מתוך עומק הלב ביותר :

ולפי האמור יתבאר הא דאמר מרע"ה ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, וכלל בזה שני ענינים ראויים שתהא תפלתו מקובלת, הראשונה הלשון ואתחנן, שתפלה בלשון זו איננה זקוקה לעת רצון ובכחה בעצמותה לפתוח שערי הרצון העליון, והשנית אף מבלעדי זה נמי שהרי היתה בעת ההיא, בעת הידועה, בעת שערי הרצון העליון היו פתוחים, והיינו אחר כיבוש ארץ סיחון ועוג, שכל עוד שהרשעים בעולם שערי רצון געולים למען לא יהנו ממנו גם הרשעים, אחרי שהוא רחמים פשוטים בלי תערובת דין, ובהסתלקות הרשעים נפתחו שערי הרצון, והוא כענין הנאמר (תהלים ק"ד ל"ה) יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללו, ואמרו ז"ל (ברכות ט'): כיון שראה במפלתן של רשעים חתם בהללו, והדברים עתיקים :

וי"ל בטעמו של דבר שהודיע לנו מרע"ה את כל אלה, דהנה מרע"ה בא להוכיח את ישראל, ועם התוכחה בא נמי לחזק ידים רפות לבל יפלו ביאוש הנורא, לומר הן בעוד מרע"ה חי עמנו באנו לכל הקלקולים האלה,

מה יהי עוד אחר פטירת מרע"ה הן אבדנו כולנו אבדנו בחטאינו, ע"כ הקדים להראותם איך השי"ת נוהג עמם במדת הרחמים, וכברשי בפסוק (ג' כ"ט) ונשב בגיא וגו' ונצמדתם לע"ז ואעפ"כ ועתה ישראל שמע אל החוקים והכל מחול לך ואני לא זכיתי לימחל לי, עכ"ל. וע"כ הקדים להציע לפניהם איך תפלתו היתה בתכלית הראוי לקיבול תפלות, והיינו שהיתה בלשון ואתחנן שבעצמה היא פותחת שערי הרצון העליון, ועוד שהיתה בעת ההיא עת הידועה שהיו שערי הרצון פתוחים, ואעפ"כ לא זכיתי לימחל לי, אבל אתם זכיתם וכו', וע"כ אל ירך לבבכם מפני שהשי"ת נוהג עמכם במדת הרחמים, וכמו שבסוף התוכחות אחר פ' אתם נצבים כברשי"י (שם כ"ט י"ב) לפי ששמעו ישראל הקללות הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלי' והרי אתם קיימים לפניו, עכ"ל, כן נמי קודם התוכחות הקדים להם הקדמה נכבדת כנ"ל :

→ ומלמוצא הדברים שיש ג' ענינים איך השי"ת מקרב את האדם ושומע תפלתו, ראשונה ע"י תשובה ובאשר שקדמה לעולם ומקמי סדר זמנים ע"כ איננה זקוקה לעת רצון אלא בכל שעתא ושעתא זמנה היא, השנית תפלה שהיא מתכלית עומק הלב שהיא בעצמה פותחת שערי רצון, והשלישית בעת רצון למעלה :

→ ויש לומר שבשבת יש בה נמי כל שלשת הענינים האלה, כי שבת היא למעלה מסדר זמנים, אף שאנו אומרים הלשון שבעת ימי בראשית, היינו משום שהמלאכה שהיתה צריכה להעשות בשביעי הקדים ועשאה בששי, ויום הששי נעשתה בו מלאכה שיעור שני ימים, א"כ בגמר המלאכה ביום הששי נשלמה מלאכת שבעת ימי בראשית, ויום השבת הוא למעלה משבעת ימי בראשית, וע"כ לא כתיב בו ויהי ערב ויהי בוקר יום השביעי כמו בשאר הימים, כי הוא למעלה מסדר זמנים : ויצדק בזה מה שדקדק כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה בדברי רש"י פ' תשא (ל"א

ט"ו) מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי אף שסוכה הראוי לשבעה נקראת ושבת שהיא רק שבייתה ליום אחד למה עראי, ודקדק מזה דכשנעשה שבת מ המלאכה לעולם, אלא שבצאת השבת והותרה, והיו ענין הבדלה במוצ"ש, בשעת השבייתה היא שבייתה לעולם, ע"ז נקראת מנוחת מרגוע, עכדה"ק : וי"ל שזהו הענין מה שאמרו ז"ל (רש"י כ"ט) שלא תהרהר אחר מלאכה, הרי היא אסורה לעולם, ולפי דברינו ימתקו הדברים באשר השבת היא ל מסדר הזמנים, וע"כ אינו אסור לזמן וזה שאנו אומרים בזמירות קבלת שבת ל שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה, מקדם נסוכה, היינו מקדם סדר הזמנים, היא כמו שערי תשובה שפתוחים ל ובוזה יש להבין הענין ששבת מעודדת לת שבאמת בימי החול קשה מאד לבוא לה שהיא למעלה מסדר הזמנים, והאדם בתוך סדר הזמן, וצריך להיות בחילא לחדא, אבל בשבת שהכל הוא למעלה הזמן, א"כ כששומר שבת נקל לו לאחו בתשובה :

וכן נמי ענין התפלה מעומק הלב, באש למעלה מגדר וגבול הלב עולה נמי למעלה מכל גבול וגדר, כן נמי י"ל שהיא אור בלתי נגבל בכלי, וע"כ שבו זמן תפילין, וכמו שהגדנו בזה בש"ק בשם כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה, א"כ י זה התפלה באדם יכולה נמי להיות י מכלי הלב אלא בכללות הנפש להשתפ חיק אבינו שבשמים, והוא כעין ענין ואתחנן כנ"ל :

ועוד זאת הנה בשבת היא עת רצון י שרוצה השי"ת בעמו ישראל, וכמו אומרים בקידוש ורצה בנו, וכבר פרשנו התדב"א שבשבת אדם מתרצה עם בניו שרומז על השי"ת שבניו וב"ב הם י מה גם במנחה דשבתא רעוא דרעיון אומרים אז קרא ואני תפלתי לך ה' עת א"כ הוא כמ"ש בעת ההיא וכנ"ל :

במד"ר (פ' ב' סי' י') הלכה אדם מישראל שהי' קורא את שמע מהו שיהא מותר לו להמתין אחר ק"ש ואח"כ יתפלל, כך שנו חכמים וכו' תיכף לגאולה תפלה, ומי שהווא עושה כן מהו מתן שכרו וכו' ואם קרא ק"ש ונתפלל מיד יהא מובטח שתפלתו נשמעת :

ונראה בטעמו של דבר בהקדם דברי המדרש תחילת הפרשה אבא שאול אומר זה סימן לתפלה אם כוון אדם לבו לתפלה יהא מובטח לו שתפלתו נשמעת שנאמר תכין לבם תקשיב אונך, עכ"ל. ויש להבין מדנקט לשון סימן משמע כמו סימן באבידה שאם איננה שלו אינו יכול ליתן סימניו, וע"כ זה שנותן סימניו היא הוכחה ששלו היא, ואיך יתכן לומר כן בכונת הלב לתפלה שמוכח שתפלתו נשמעת איזו הוכחה היא זו, ועוד שמביא ממקרא תכין לבם תקשיב אונך והול"ל יכינו לבם תקשיב אונך, ותכין הוא לנוכח להשי"ת, ולא קאי על אדם המתפלל שיכין לבו :

ונראה מכאן שענין כוונת הלב לתפלה איננה כ"כ ביד האדם, כי שכיחים הרבה בלבולים ומחשבות המפריעים מלכוון, ובזוה"ק מכנה אותן המחשבות בשם נחשים ועקרבים הנושכין את כל הקרב אל הקודש, וזוהי מתנה מן השמים שיהי' ביכולתו לכוון, שאחר שהאדם מתאמץ בכל יכלתו ועושה כל מה שביכולתו לסלק ממנו כל מחשבת חוץ, אז מן השמים מרחמין עליו ומכינים את לבו שיהי' ביכולתו לכוון, וכענין שכתוב (דניאל ב' כ"א) יהב חכמתא לחכימין פירש"י למבקשי חכמה, כן זה המבקש ועושה כל טצדקי או עוזרין לו מן השמים, והנה בודאי אין נותנין מתנה מן השמים שלא תהי' בה תועלת, ואם סוף כל סוף אין תפלתו נשמעת א"כ היתה המתנה לריק, ע"כ זה שכוון לבו לתפלה הוא סימן מובהק שתפלתו נשמעת, דבלא"ה לא הי' אפשר לו לכוון, וזה שמביא מקרא דתכין לבם, היינו שהשי"ת מכין לבם או בטח תקשיב אונך, דאל"כ לא הי' השי"ת מכין לבבו למגן, וא"כ זה שהי' ביכולתו לכוון לבו בהכרח שמאת ה' היתה זאת ואז בטח ישמע ה' תפלתו :

ט"ו) מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי עכ"ל, אף שסוכה הראוי' לשבעה נקראת עראי, ושבת שהיא רק שביתה ליום אחד למה איננה עראי, ודקדק מזה דכשנעשה שבת נאסרה המלאכה לעולם, אלא שבצאת השבת חזרה והותרה, וזהו ענין הבדלה במוצ"ש, ומ"מ בשעת השביתה היא שביתה לעולם, ע"כ היא נקראת מנוחת מרגוע, עכדה"ק :

ו"ל שזהו הענין מה שאמרו ז"ל (רש"י שמות כ' ט') שלא תהרהר אחר מלאכה, שאז הרי היא אסורה לעולם, ולפי דברינו הנ"ל ימתקו הדברים באשר השבת היא למעלה מסדר הזמנים, וע"כ איננו אסור לזמן לבד, וזה שאנו אומרים בזמירות קבלת שבת לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה מראש מקדם נסוכה, היינו מקדם סדר הזמנים, וא"כ היא כמו שערי תשובה שפתוחים לעולם, ובזה יש להבין הענין ששבת מעותדת לתשובה, שבאמת בימי החול קשה מאד לבוא לתשובה שהיא למעלה מסדר הזמנים, והאדם הוא בתוך סדר הזמן, וצריך להיות בחילא תקיף אחדא, אבל בשבת שהכל הוא למעלה מסדר הזמן, א"כ כששומר שבת נקל לו לאחוז נמי בתשובה :

וכן נמי ענין התפלה מעומק הלב, באשר היא למעלה מגדר וגבול הלב עולה נמי למעלה למעלה מכל גבול וגדר, כן נמי י"ל בשבת שהיא אור בלתי נגבל בכלי, וע"כ שבת לאו זמן תפילין, וכמו שהגדנו בזה בש"ק העבר בשם כ"ק אבי אדמו"ר וצללה"ה, א"כ לעומת זה התפלה באדם יכולה נמי להיות למעלה מכלי הלב אלא בכלות הנפש להשתפך אל חיק אבינו שבשמים, והוא כעין ענין לשון ואתחנן כנ"ל :

ועוד זאת הנה בשבת היא עת רצון למעלה שרוצה השי"ת בעמו ישראל, וכמו שאנו אומרים בקידוש ורצה בנו, וכבר פרשנו דברי התדב"א שבשבת אדם מתרצה עם בניו וב"ב שרומז על השי"ת שבניו וב"ב הם ישראל, מה גם במנחה דשבתא רעוא דרעיון ואנו אומרים אז קרא ואני תפילתי לך ה' עת רצון, א"כ הוא כמ"ש בעת ההיא וכנ"ל :

ה הן אבדנו
ם להראותם
ים, וכברש"י
ונצמדתם
אל החוקים
זל לי, עכ"ל.
זפלתו היתה
זיינו שהיתה
ותחת שערי
ז ההיא עת
ים, ואעפ"כ
זכיתם וכו',
השי"ת נוהג
זוף התוכחות
ום כ"ט י"ב)
זיקו פניהם
התחיל משה
בה הכעסותם
אתם קיימים
בחנות הקדים
ל :

ז איך השי"ת
זומע תפלתו,
קדמה לעולם
זקוקה לעת
ז זמנה היא,
ק הלב שהיא
זלישית בעת

ז כל שלשת
ז היא למעלה
ז הלשון שבעת
ז לאכה שהיתה
זעשאה בנשי,
ז שיעור שני
ז הששי נשלמה
ז השבת הוא
ז ע"כ לא כתיב
ז השביעי כמו
ז סדר זמנים :

ז אבי אדמו"ר
ז פ' תשא (ל"א

פרשת ואתחנן

שנת תר"ע

במד"ר (פ"ב סי' י"ב) ר' חנינא בר פפא שאל לר' שמואל בר נחמן מהו דכתיב ואני תפלתי לך ה' עת רצון, אמר לו שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים, אבל שערי תשובה לעולם פתוחים, אמר לו מנין דכתיב גוראות בצדק תעננו אלקי ישענו מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים, מה המקוה הוה פעמים פתוח פעמים נעול, אף שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים, אבל הים הוה לעולם פתוח, כך ידו של הקב"ה לעולם פתוחה לקבל שבים:

נראה דהנה במדרש (שם סי' א') עשרה לשונות נקראת תפלה כו', יע"ש. ונראה כי הם כנגד עשרה כחות הנפש, היינו שתפלה היא לשון דיבוק וחיבור כמ"ש המפרשים, ולזה צריך שיהיו כל עשרה כחות הנפש בטלין להקב"ה. וזה שמדמה המדרש תפלה למקוה, דכמו שאדם הנכנס למקוה ונשאר אבר אחד מבחוץ לא עלתה לו טבילה, כמו כן בתפלה אם לא תהי' בכל עשרה כחות הנפש עדיין עומד מבחוץ, ואפילו מחשבות שהן מלבושי הנפש מעכבין, ויש בזה רמז חכ"ל (כתובות מ"ח). היא בבגדה וכו', אך לאו כל אדם זוכה לכך, כי לזה צריך שיהי' מופשט מכל עניני עוה"ז, וכמ"ש בש"ע (או"ח סי' צ"ח סעי' א') וז"ל וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפילתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות כח השכלי עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה יע"ש:

והנה זה אין כמעט בכח כל אדם זולת יחידי סגולה השרידים אשר ה' קורא עליהם. אך בשעת רצון למעלה, וידוע כי כמים פנים אל פנים, זה גורם להתעוררות הרצון גם באדם למטה. והנה רצון הוא למעלה מכל הבחינות, מכל כחות הנפש, ואז יכול כל איש ואיש לבטל כל כחות הנפש להדבק בתפלה. וז"ש המדרש שתפלה כמו מקוה, ושערי תפלה

פעמים פתוחים פעמים נעולים, שמחמת שצריך שיהי' כולו בתפלה כדמיון המקוה כנ"ל, וע"כ פעמים פתוחים פעמים נעולים, כי בשעה שאין עת רצון מי יוכל להגיע לזה. וז"ש המדרש אבל שערי תשובה לעולם פתוחים שנמשלה לים כו', כי התשובה כאשר ידע האדם שהוא כמוטל בים ואין לו עוד שום תקוה רק ע"י שאותו אפילו באבר אחד בחבל שהושיט לו הקברניט, ומחמת שיודע שאין לו שום חיות זולתה, ע"ז יכול להדבק במקור החיים, וזה ששערי תשובה לעולם פתוחים, ולא בעי עת רצון דוקא, כי הוא בעצמו מחמת שיודע שאין לו שום חיות מצד עצמו, אם כן בהכרח מבטל כל כחות הנפש להכרח הזה לקבל חיות, א"כ ממילא יוכל להגיע להיות דבוק במקור החיים, אפילו שלא בעת רצון, כי א"צ שיגיע אליו מצד עת רצון אך מצדו של האדם, מחמת שביטל את עצמו מכל וכל בא לו זה:

והנה קרוב לזה הוא הלשון ואתחנן, שיודע שאין לו בעצמו אצל הקב"ה כלום רק מבקש מתנת חנם, והוא מכניע כל כחות הנפש כמו עני בפתח שעומד ומתחנן, וע"כ בכל לשונות התפלה לא התפלל מרע"ה אלא בלשון תחנונים:

ובנה יובנו דברי המדרש (שמ"ר פ' מ"ה סי' ז') וחנותי את אשר אחון, באותה שעה הראה לו הקב"ה את כל האוצרות של מתן שכר שהן מתוקנין לצדיקים, והוא אומר האוצר הזה של מי הוא והוא אומר של עושי מצוות, והאוצר הזה של מי הוא של מגדלי יתומים, וכל אוצר ואוצר, ואח"כ ראה אוצר גדול, אמר האוצר הזה של מי הוא אמר לו מי שיש לו אני נותן לו משכרו, ומי שאין לו אני עושה לו חנם ונותן לו מזה כו' יע"ש. ולכאורה יפלא למה יגדל שכר מי שאין לו כלום משלו ממי שיש לו ובא בשכרו, שינתן לו אוצר גדול, ואמר כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה דהפירוש מי שאין לו היינו שיודע שאין לו ובא רק בתחנונים, עכתדה"ק. ולפי הנ"ל

זרי הוסיף
ת השי"ת
וכך הוא
כי שחת
יחרה אפך
ור לישראל
הנה אמרו
בוב ויושב
פתחי הלב
יבק למעלה
יש (שיה"ש
בלב פתח
ועוד יש
רה עליונה
הדרך ילך
(בכל יום
ב ומכרות
של תורה,
בר מאחרוך
העונות יש
ופתחות אלו
שמטמת לבו
עונותיכם
קייכם, רמו
היא סתימת
עלה, "לבין
א תיכנס בו
שלא יכנסו
עונותיו של
תוכחה, לזה
את הקב"ה
אל, וממילא
"כ את הלב
את ישראל:
ת הוא זמן
קון שבת בו
וביום השבת
ונים מסתעפת
וכלהו ערקין
נד לקבל את
חה, ואז נקל

יובנו הדברים, דמאחר שיודע שאין לו כלום ומתחנן ומתחבט ע"כ הוא מתדבק יותר כנ"ל, וביותר כח וביותר עומק, וע"כ הוא מקבל שכר יותר:

ומעין ענין זה מצינו גם כן בשבת, דמחמת קדושת שבת המאירה על האדם, בא לו מזה להיות מכיר את ערכו השפל ולידע שעוד לא עשה כלום, ומחמת זה הוא בא לדביקות, וזה שאומרים בזמירות ימינא ושמאלא וביניהם כלה בקישוטין אזלין ומאנין ולבושין, קישוטין הם תורה ומצוות, ולבושין הן מחשבות טהורות, ואעפ"כ יחבק לה בעלה (רק) ביסודא דילה, היינו מחמת שיודע כי אין לו רק היסוד שהוא איש יהודי מזרע אברהם יצחק ויעקב, ועדיין לא פעל ועשה כלום רק רוצה להבא, דעביד נייחא לה יהא כתיש כתישין, היינו שאר כחות הנפש שהם בבחינת יש שהם המונעים את החיבוק כנ"ל. ודו"ק:

במד"ר (איכה סוף פ"א) חטאו בכפלים דכתיב חטא חטאה ירושלים ולקו בכפלים דכתיב כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתי ומתנחמים בכפלים דכתיב נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם:

הפירוש הנה מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, ובכן כל העבירות שעושה שהן נגררות אחר העבירה הראשונה כולן הן בעבירה הראשונה בכה, אך אם אדם עושה תשובה אף שאח"כ חוזר לסורו, מ"מ שוב אין מתיחסת העבירה שלאחרי' לעבירה הקודמת, וידועין דברי התוס' חגיגה (ד' ד"ה לא) דעד כאן לא חשבינן העומד לשחרור כמאן דמשוחרר רק אם נשתחרר לבסוף, אבל אם מת ולא נשתחרר לבסוף לא חשבינן לי' בתחילה כמאן דמשוחרר אף שהי' עומד להשתחרר, כמו כן נאמר דעד כאן לא חשבינן לה לעבירה הראשונה כמאן דעשה גם השני, רק באם עשה השני אח"כ, אבל באם עשה תשובה בינתיים לא חשבינן לי' בעת העבירה הראשונה שעשה גם את השני, שהרי שוב איננו עומד לכך מחמת עבירה גוררת עבירה, כי התשובה שעשה בינתיים סילקה את העבירה

הראשונה מגרור עוד עבירות, אך מאחר שישראל לא עשו תשובה בינתיים והגיע חטא בחטא ועון בעון, שוב מתיחסות כל העבירות שעשו אח"כ לעבירה הראשונה באשר אז היו עומדין לכך:

וזה הפירוש חטאו בכפלים, שמלת חטא היא מקור, להורות שמחמת מקור המושחת באו אח"כ חטאים אחרים, והכל מתיחס לחטא הראשון, וע"ז בא העונש בכפלים, שמלבד כל הצרות הרבות והרעות שבאו עליהם, עוד זאת הגדיל שלרגלי הצרות לא היו יכולין לעסוק בעבודת ה' בתורה ותפילה כדי לזכות על ידם לחיי העוה"ב, ונמצא שאבדו שני העולמות, כברמב"ם ז"ל (פ"ט מהל' תשובה) שזוהי תכלית הנקמה שנקמו מן הרשעים שיכלו ימיהם בבהלה ובפחד ולא יהי' להם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצוות, ובזמן שאדם טרוד בעוה"ז בחולי ובמלחמה וברעבון אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוות שבהן זוכין לחיי העוה"ב, וכאשר החטא שאח"כ נכלל בחטא הקדום והוא אחד שהיא כפלים, כמו כן העונש הוא אחד שהוא שנים, כי הכל נכלל בעונש הקדום:

וזהו נחמה בכפלים, כי לבד מה שאז תרבה הטובה והשלום והשלוה והדעה והחכמה והאמת שנאמר (ישעי' י"א) כי מלאה הארץ דעה את ה', ונאמר (ירמי' ל"א) ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו, ונאמר (יחזקאל ל"ו) והסירותי את לב האבן, ויזכו אז בזה ובבא, נוסף לזה יחשוב להם השי"ת כאילו בכל ימי הגלות היו עוסקים בתורה ומצוות, כמ"ש הרמ"ע מפאנו ז"ל (במאמר חיקור הדין חלק א' פרק א') שזה הפירוש שמחנו כימות עניתנו שהתפלל מרע"ה, כלומר שתתן לנו שכר גם על הימים שבטלנו מהם המצוות מחמת אונס ותחשוב כאילו שמחנו בשמחה של מצוה גם באותם הימים אשר עברו עלינו הצרות והעינויים שמגעו אותנו מלעסוק במצוות ולשמור התורה כראוי כיון שהביטול הי' מחמת אונס ע"ד שאחז"ל (ברכות ו'). חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה:

והנה כי כן, כאשר ראינו שאז כשתמלא הא דעה ולא יהיו מניעות או תהי' עבו ישראל בתכלית השלימות, מכת זה יצמח השכר עבור כל הימים שהיו לנו מני מלעסוק בתורה ומצוות כאילו עסקנו ו שהרי נראה בחוש שכל מה שלא עסקנו הי' רק מצד המניעות, והראי' מימות המי שלא יהיו בהם מניעות, תהי' העבודה מישו בתכלית השלימות, ושפיר הוי בגלות כו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס כו, ו הנחמה בכפלים שמן הנחמה האחת ת: חברתה, כעין שהי' בחטא ובעונש ע בכפלים כנ"ל:

היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את ה: וחי ועתה למה נמות וגו' אם יוס אנחנו וגו', והקושיא מבוארת אחר ש שידבר אלקים את האדם וחי היאך אמרו נמות:

ויובן במאמר הש"ס שבת (פ"ח:) כל די ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נש של ישראל שנאמר נפשי יצאה בדברו, ומ שמדיבור ראשון יצתה נשמתו דיבור היאך קיבלו, הוריד טל שעתידי להחיות מתים והחי' אותם, והנה ידוע שכל מה שנו מן השמים הוא ע"י התעוררות התחת כמו שפירש רש"י (בראשית ב' ה') ואדם לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן גשמים וכשבא אדם וידע שהם צורך לו התפלל עליהם וירדו וכו', וא"כ י"ל שיש במעשיהם ותשוקתם העצומה שהשת לקראת הדיבור, אף שידעו שבוה תצא נשנ הם הם שעוררו את הטל של תחי', וע"כ ע בדעתם שאם ישמיעם את כל התורה ו בענין הזה, שוב לא תהי' להם כל השתוקקות, כי אין חוץ כחסידות בתחי' והי' חביב עליהם הדיבור מאד, ואח"כ אצלם כמו הרגל ולא יהי' כל כך ב ותשוקה עצומה, ואז לא יהי' להם במה לו את הטל של תחי', ושוב יתקיים בהם ו יצאה בדברו, ולא יהי' להם טל של להחיות בהם:

ירות. אך מאחר
 נתיים והגיע חטא
 סות כל העבירות
 נה באשר או היו
 :
 שמלת חטא היא
 מקור המושחת
 כל מתיחס לחטא
 בכפלים, שמלבד
 באו עליהם, עוד
 לא היו יכולין
 פילה כדי לזכות
 צא שאבדו שני
 ט מהל' תשובה)
 זו מן הרשעים
 ולא יהי' להם
 המצוות, ובזמן
 מלחמה וברעבון
 במצוות שבהן
 החטא שאח"כ
 ד שהיא כפלים,
 א שנים, כי הכל
 יום:
 מה שאז תרבה
 והדעה והחכמה
 כי מלאה הארץ
 ולא ילמדו עוד
 ונאמר (יחזקאל
 ויזכו או בזה
 השנית כאילו
 בתורה ומצוות,
 (במאמר חיקור
 הפירוש שמחנו
 ה, כלומר שתתן
 לנו מהם המצוות
 מחנו בשמחה של
 זר עברו עלינו
 מלעסוק במצוות
 שהביטול הי'
 זכות וי' חשב
 א עשאה מעלה
 עשאה :

והנה כי כן, כאשר ראינו שאז כשתמלא הארץ
 דעה ולא יהיו מניעות או תהי' עבודת
 ישראל בתכלית השלימות, מכח זה יצמח גם
 השכר עבור כל הימים שהיו לנו מניעות
 מלעסוק בתורה ומצוות כאילו עסקנו בהן,
 שהרי נראה בחוש שכל מה שלא עסקנו בהן
 הי' רק מצד המניעות, והראי' מימות המשיח
 שלא יהיו בהם מניעות תהי' העבודה מישראל
 בתכלית השלימות, ושפיר הוי בגלות כענין
 חשב אדם לעשות מצוה ונאנס כו', וזוהי
 הנחמה בכפלים שמן הנחמה האחת תצמח
 חברתה, כעין שהי' בחטא ובעונש שהיו
 בכפלים כנ"ל :

היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם
 וחי ועתה למה נמות וגו' אם יוספים
 אנחנו וגו', והקושיא מבוארת אחר שראו
 שידבר אלקים את האדם וחי היאך אמרו למה
 נמות :

ויובן במאמר הש"ס שבת (פ"ח) כל דיבור
 ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן
 של ישראל שנאמר נפשי יצאה בדברו, ומאחר
 שמדיבור ראשון יצתה נשמתן דיבור שני
 היאך קיבלו, הוריד טל שעתידי להחיות בו
 מתים והחי' אותם, והנה ידוע שכל מה שנותנין
 מן השמים הוא ע"י התעוררות התחתונים
 כמו שפירש רש"י (בראשית ב' ה') ואדם אין
 לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של
 גשמים וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם
 התפלל עליהם וירדו וכו', וא"כ י"ל שישאל
 במעשיהם ותשוקתם העצומה שהשתוקקו
 לקראת הדיבור, אף שידעו שבזה תצא נשמתם,
 הם הם שעוררו את הטל של תחי', וע"כ שפטו
 בדעתם שאם ישמיעם את כל התורה כולה
 בענין הזה, שוב לא תהי' להם כל כך
 השתוקקות, כי אין חזק כחסידות בתחילתה,
 והי' חביב עליהם הדיבור מאד, ואח"כ יהי'
 אצלם כמו הרגל ולא יהי' כל כך בחיות
 ותשוקה עצומה, ואז לא יהי' להם במה לעורר
 את הטל של תחי', ושוב יתקיים בהם נפשי
 יצאה בדברו, ולא יהי' להם טל של תחי'
 להחיות בהם :

או יש לומר בפשיטות עפ"י מאמר חכו"ל
 (ת"כ ויקרא כ"ב ל"ב) כל המוסר עצמו
 (על קידוש השם) ע"מ לעשות לו נס אין עושין
 לו נס, והנה מה שנעשה להם נס והוריד להם
 טל של תחי' הי' מחמת שמסרו נפשם שלא
 ע"מ לעשות להם נס, אבל עתה שראו כי ידבר
 אלקים את האדם וחי, שוב יש לחוש שימסרו
 נפשם ע"מ לעשות להם נס ושוב לא יעשה
 להם נס :

לא מרובכם מכל העמים וגו' כי אתם המעט
 וגו', פירש רש"י הממעטים עצמכם כגון
 אברהם שאמר אנכי עפר ואפר וכו', והנה
 לפי משקל זה צריך לפרש ג"כ לא מרובכם
 לא מחמת שאתם מגדילים עצמכם וזוהי
 סתירה מיני' ובי' :

ונראה דהנה מה שצריך האדם להיות שפל
 בעיני עצמו אין זה בכללות לעולם
 לכל מקום ובכל זמן, והוא כמ"ש בשיה"ש
 רבה (פרשה ב') על הפסוק יונתי בחגוי הסלע
 אמר ר' יוחנן אמר הקב"ה קורא אני לישראל
 יונה דכתיב ויהי אפרים כיונה פותה אין לב,
 אצלי הם כיונה אבל אצל אומות העולם כמין
 חיות, וכן הוא לשון המדרש (שמו"ר פ' כ"א
 ה') היל"ל יונה בחגוי הסלע וכו' אלא אר"י
 אמר הקב"ה לישראל אצלי הם כיונה פותה
 כל מה שאני גזור עליהם עושים ושומעים לי,
 אבל אצל או"ה קשים הם כחיות כו' שאו"ה
 אומרים להם מה אתם מבקשין מן השבת
 הזו שאתם שומרים, מן המילה הזו שאתם
 מולים והם מבקשים לבטל להם את המצוות
 והם נעשים כנגדם קשים כחיות, יע"ש. הרי
 שכל אחד ואחד צריך שיהיו לו שתי המדות
 יחד, להיות שפל נגד השי"ת, וקשה וחזק
 ולהיות גדול בעיני עצמו נגד או"ה וכחות
 החיצונים, ואלה הן שתי הבחינות סור מרע
 ועשה טוב, שלענין סור מרע צריך להיות
 קשה וחזק, ולענין עשה טוב צריך להיות
 נכנע להשי"ת. והנה ידוע שעיקר הכוונה הוא
 עשה טוב, כמ"ש המהר"ל ז"ל בתפארת, שכל
 מצוות ל"ת הן רק שלא ירד אדם ולא יפול
 ממעלתו ממה שהוא אדם, ועשה טוב הוא

שיקנה האדם תוספת מעלה וע"כ אין שכר למצוות ל"ת. וזה מאמר הכתוב לא מרובכם וגו' היינו לא ממה שאתם מגדילים עצמכם נגד אור"ה, שזה מתיחס רק לסוד מרע, כי לא בשביל זה לבד חשק ה' בכם, רק מצד כי אתם המעט מכל העמים שזה מתייחס לעשה טוב כנ"ל.

וזהו ענין שבת שהיא בוכוד ושמור, דשמור הוא בל"ת וזכור במ"ע, ותכלית הכוונה היא זכור, רק שאי אפשר לבוא לבחינת זכור כי אם ע"י שמור כמו שאז"ל (ברכות כ'): כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, וע"כ בדברות הראשונות שהיו ישראל ברום המעלות נאמר בהן זכור שהוא תכלית המכוון, אבל בדברות האחרונות שלא היו אז ישראל כל כך ברום המעלה נאמר שמור למען שע"י שמור יבואו לבחינת זכור, והיתה כל עבודתם אז רק בבחינת שמור:

קול קורא במדבר פנו דרך ה'. יראה לי הוראת נגינות הטעמים שהפירוש הוא שבמדבר יהי' דרך ה'. ועל דרך רמו הוא באדם שלבו כמדבר בלי תורה ובלא מצוות ואז בימות המשיח גם לאנשים האלה תהיינה מסלות בלבבם היינו שבילין דאורייתא כבושין בלבבון כמו שפירש במדרש (ויק"ר פ"ו):

במשנה תענית (כ"ו): לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיוהכ"פ. ונראה כי ידוע שאין שום דבר נרגש כל כך רק מפאת היפוכו כיתרון האור מן החושך. והנה כל הימים טובים הם ימי קירוב האדם אל השי"ת, אבל באשר אינם באים בזמן ההיפוך לזה אינם כל כך נרגשים, כמו ט"ו באב ויוהכ"פ, שהזמן הקודם להם הוא בהתרחקות. דבזמן הקודם לט"ו נאמר (ישעי' ו') ורחק ה' את האדם שנאמר (קהלת ג') עת לרחוק, ובזמן שקודם יוהכ"פ הוא בחינת שמאל דוחה, ועל זה מפטירין ב"ה (ירמי' ל"א) מרחוק ה' נראה לי. ובכן ההתקרבות והאהבה שבהם היא יותר נעלה משאר י"ט. ויודעים דברי הרמב"ן שכל אהבה הבאה לאדם

צריכין להניחה בחפץ של מצוה. ועל כן מחמשה עשר באב ואילך מאן דלא מוסיף כו' כבש"ס (תענית ל"א), כי החפץ הוא התגברות התורה, ואחר יוהכ"פ חג הסוכות ועל זה נאמר וימינו תחבקני, וע"כ באין אז מצוות רבות, ובמדרש (ויק"ר פ"ל סי' ב') מונה והולך ז' מצוות יע"ש, שמספר שבעה הוא כלל, והוא תכלית הריבוי והמצוות הן כלים להכיל בתוכן האהבה הרבה. והבן:

שנת תרע"ג

ברש"י אעפ"י שיש להם לצדיקים תלות במעשיהם הטובים אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם, עכ"ל. ויש להבין הלא ידוע שכל מה שהאדם צדיק ביותר ויודע את גדלות השי"ת הוא יודע ביותר שעדיין לא עשה מאומה לעומת חיובו נגד גדלות השי"ת, וכידוע ממעשה דרב סעדי' גאון שעשה תשובה בכל יום על קוצר עבודה דאתמול, באשר השיג בכל יום חדשות בגדלות השי"ת, ובמדרש (פרשה זו) מכאן אתה למד שאין לברי' כלום אצל בוראו, וא"כ היתכן לומר שיש לצדיקים תלות במעשיהם הטובים, אדרבה בעיניהם נדמה שעדיין לא עשו מאומה, וכ"ק זקיני האדמו"ר הגדול וצללה"ה מקאצק הגיד שהפירוש במעשים טובים שעתידין לעשות, עכ"ר. ואינו מובן שמקרא מלא הוא (משלי כ"ז א') אל תהלהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום, ובב"ר (פ' ע"ג סי' ט') תפסו על יעקב אבינו ע"ה שאמר וענתה בי צדקתי ביום מחר ממקרא זה, עיי"ש:

ונראה לפרש דהנה במדרש שהקב"ה עצמו שומר ומקיים מצוותיו, ובכן אם אדם רוצה לילך בדרך טובים ולעבוד עבודתו ית"ש הן בתורתו והן במצוותיו כשם שמצוה על כל אדם להיות בעוזרי נפשו, וכמה הפליגו ז"ל בזוה"ק במצוה להיות מתמכי דאורייתא, וכן יששכר וזבולון, וכשמעון אחי עזרי' (סוטה כ"א), בודאי גם הקב"ה מסייעו ומקיים מצוה זו. אך מובן שכל זה באם הכוונה זכה ונקי לקיים מצות השם לבד, כי השי"ת יודע תעלומות לב, ועל כן הצדיקים דכתיב בהם

(תהלים קי"ב) במצותיו חפץ מאד ודרש (ע"ז י"ט), ולא בשכר מצוותיו, בודאי ה מסייע להם ומגיעים למחוז חפצם. והנה ו סוטה (י"ד), דמשה שהתאוה לארץ ישראל לאכול מפרי' ה' צריך אלא כדי לקיים נ התלויות בה, ואם כן יכול ה' משה בזרוע בטענה חזקה שהשי"ת מחויב ל לבוא לא"י לקיים את המצוות התלויות ב תפלתו זכה בלי תערובת כוונה אחרת. רש"י אעפ"י שיש להם לצדיקים ל במעשיהם הטובים, היינו שכל רצונם ובק אינו אלא כדי לקיים מצוות השי"ת, וא יש להם תלות במעשיהם להבא היינו ש שרצונם לעשות ואעפ"כ אינם מבקשים הקב"ה אלא מתנת חנם:

שנת תרע"ה

במד"ר הלכה אדם מישראל שהי' ומתפלל מהו שיהא מותר לו להו בקול גדול, כך שנו חכמים וכו' יכול יז קולו כבר פירשה חנה וחנה היא מדברר לבה, והקושיא מבוארת עד שאתה לומד מן חנה צא ולמד מעלי שהי' שופט ישראל ו שלשלת הקבלה עד משרע"ה, והוא ח לשיכורה מחמת שהתפללה בלחש, ומוכרח הינו רגילין להתפלל בלחש, וכן פירש ו במקומו, ואם כן למה לא נילף מינה שז להתפלל בלחש, וכבר דברנו בזה במקום [מאמרי ר"ח כסלו תרע"ב]:

ונראה לומר עוד דתפילה היא בשני אופ יש שהלב מתעורר בתפילה כ (איכה ב' י"ח) צעק לבם אל ה', כי מ צרותיו ומצוקות לבו מתפרצת התפילה מקי לבו, ויש שהתפילה באה מחמת ה וההתבוננות שמתעורר להתפלל, ואף תיתכן תפילה אלא במוח ולב, מ"מ זו מחמת מצוקות הלב ומעוררת את המוח לח מחשבות, וזו באה מהתבוננות המוח, וז מעורר את הלב שהוא הנפש להשתפך חיק אבי':

ויש לומר שמחמת מקור מוצא התפילה, מהמוח או מהלב, נולד ההפרש אם בי